સંગીત મંગલમય.

સંપાદક : મણિકાન્ત.

શ્રીહરિ.

સંગીત
મંગળમય.

લેખક, "મણિકાન્ત"
તે
શંકરલાલ મગનલાલ પંડ્યા–હળધરવાસવાળા.
"મણિકાન્ત–કાવ્યમાળા" તથા "પાપી પિતા અને સદ્ગુણી સીતા" ના લેખક
ઠે. ગાયવાડી માધવજી ઠાકરસીનો માળો–મુંબઈ. પોષ્ટ ન–૨

પ્રકાશક
મંગળદાસ નથુભાઈ ખરીદીયા.
ઠે. રાયપુર, આકાશેઠના કુવાની પોળ–અમદાવાદ.

સોલ એજન્ટ
હરગોવનદાસ હરજીવનદાસ બુકસેલર.
૨૬૩૦, પાનકોર નાકા–અમદાવાદ.

કીંમત રૂ. ૦–૪–૦.

(હક [illegible] સ્વાધીન છે.)

આવૃત્તિ ૪ થી પ્રત ૧૨૫૦

સંવત ૧૯૭૨ સને ૧૯૧૬

અમદાવાદ—રાયપુર ચનામાળા નાકાની પાસમાં હરિભાઈ દલપતરામે પોતાના "ગ્રન્થોદય" પ્રેસમાં છાપી

અર્પણ પત્રિકા.

જેઓ બહારથી સફેદ પણ અંદરથી કાળા, ખરો
રસ્તો ચુકાવી દુનિયાને આડે રસ્તે દોરનાર તથા
પારકી પુંજી ઉપર તાગડધીન્ના કરી હજારોને
પાયમાલ કરનાર, કન્યાવિક્રય કરી ઉદર
પોષણ કરનાર તથા સુધરેલામા ગણાઇ
ભ્રષ્ટ થનાર, ધનના મૂહમાં [illegible]
બનનાર, મનુષ્ય કર્ત્તવ્ય ભુલી
જનાર એવા અધમ જનોની
આંખ ઉઘાડવા આ લઘુ
પુસ્તક તેઓનેજ
અર્પણ કરૂં
છું

"મણિકાન્ત."

"મણિકાન્ત" નાં લખેલાં પુસ્તકો.

મણિકાન્ત-કાવ્યમાળા.	(આવૃત્તિ ૨ જી)	૧-૪-૦
*પાપી પિતા અને સદ્ગુણી સીતા	,, ૧ લી)	૦-૧૨-૦
સંગીત સુબોધ બિંદુ.	,, ૧ લી)	૦-૪-૦
સંગીત મંગળમય.	,, ૪ થી)	૦-૪-૦
નિર્ભાગી નિર્મળા.	,, ૨ જી)	૦-૩-૦
*બ્રહ્મહત્યા યાને આપઘાત કે ખૂન?	,, ૧ લી)	૦-૨-૦
*જ્ઞાન પ્રવાહ.	,, ૧ લી)	૦-૧-૦

મળવાનું ઠેકાણું

શંકરલાલ મગનલાલ પંડ્યા.

ઠે ગાયવાડી માધવજી ઠાકરસીનો

નવો માળો પોસ્ટ નંબર-૨-મુંબઈ.

તથા

બુકસેલર હરગોવનદાસ હરજીવનદાસ.

૨૬૩૦ પાનકોર નાકા-અમદાવાદ.

ઉપરના પુસ્તકોમા જે ઠેકાણે * ફુલની નિશાની કરી છે તે પુસ્તકો હાલમા શીલીક નથી

[illegible]

ॐ

—ગઝલ—

જગતમા ધર્મની પડતી અધર્મે થાય છે જ્યારે,
નિરાકારી છતા ભારત ! લઉં અવતાર હું ત્યારે.

* * * * *

ભજે જે ભાવથી મુજને ત્રિવિધિ તાપ-કાપુ છુ !
કરે પરમાર્થે જે પ્રેમે પ્રથમના પાપ-કાપુ છું !
સદાચરણે સદા ચાલે દિધેલા શ્રાપ-કાપુ છુ !
જીગરમા તે જનો કેરી ભલી હું છાપ-છાપુ છું !

* * * * *

કરે આરાધના મ્હારી પછી તપની-નથી પરવા !
રહ્યો જેના હૃદયમા હુ પછી જપની-નથી પરવા !
પિછાને જે મ્હને ત્હેને અવર લપની-નથી પરવા !
પુરાણો કે, પુરાણીની અગર ગપની-નથી પરવા !

" મંગળ ! "

—ગઝલ—

અમારા હીંદમા સર્વે
સ્થળે ઇશ સ્થાપજો—મંગળ !
અહા ! સૌ આર્યના અંતર.
વિષે બસ વ્યાપજો—મંગળ !
કરી મન માનતી વૃષ્ટિ,
વધાઇ આપજો—મંગળ !
પ્રભુ ભારત તનં દિલમા,
ભલાઇ છાપજો—મંગળ !
વધો હુન્નર કળા હીંદે,
સકળ કાર્યો થજો—મંગળ !
વળી વ્યાપાર પણ વધજો,
સુબુદ્ધિ વાધજો—મંગળ !
તમો પાસે સકળ પત્નિ,
પતિનું માગજો—મંગળ !
ગવાજો ગીત ને વાજા,
વિભૂજી વાગજો—મંગળ !

" મણિકાન્ત. "

શ્રીહરિઃ

મંગળમય.

પ્રભુ સ્તુતિ.

—વસંતતિલકા છંદ—

ત્રાતા તમે સકળના કરૂણા કરો છો,
દાતા તમે જગતના દુઃખને હરો છો,
આપો સુબુદ્ધિ અમને દરરોજ પ્યારા,
સ્નેહે નમુ સુખકરા પ્રભુજી અમારા

—ગીતિ—

મંગળમય મન મ્હારૂં, "મંગળમય" પુસ્તક લખતા આજે,
મંગળમય સૌ ઇચ્છું. મંગળ વાજા સર્વ સ્થળે વાજે

અસ્તુ.

"વનમાં વાંસલડી વાગે છે !"

(માત્રામેળ તોટક છંદ)

(સખી સ્વપ્ન મહીં મન મોહનમે–એ રાગમા પણ ગવાશે)

મધુરો સ્વર કયા થકી આવે છે ?
અમૃત વૃષ્ટી વરસાવે છે,
અતિ પ્રિય શ્રવણુને લાગે છે,
વનમા વાસલડી વાગે છે ! ૧

રે ! ગાય ગોપ સૌ સ્તબ્ધ રહ્યા,
યમુના જળ જોને શાન્ત થયા,
પશુ પક્ષી વિચરવું ત્યાગે છે,
વનમા વાસલડી વાગે છે ! ૨

મમ અ તરમા કૈં થાયે છે,
મોહન મળવા મન ચ્હાયે છે,
રે ! ભૂખ તરસ પણુ ભાગે છે,
વનમા વાસલડી વાગે છે ! ૩

જો તપધારીએ તપ મુકયા,
ધ્યાની યોગી નિજ ધ્યાન ચુકયા,
નર નાર નીંદથી જાગે છે,
વનમા વાસલડી વાગે છે ! ૪

સખિ મોહનને મળવા ચાલો,
મધુવનમાં નહિ તણો લાલો;
મન ભૂધર ભક્તિ માગે છે,
વનમાં વાંસલડી વાગે છે! ૫

"અલબેલું યૌવન આવે છે"

(માત્રામેળ—તોટક છંદ.)

વધતાં વય કન્યા શરમાયે,
બદલાતુ બાળાપણુ જાયે,
રે! રમત ગમત વિસરાવે છે,
અલબેલુ યૌવન આવે છે! ૧

મન નવિન વિચાર વિષે રમતુ,
ભણવા ગણવાનુ ના ગમતું,
ચંચળ ચિતડુ ચમકાવે છે,
અલબેલુ યૌવન આવે છે! ૨

સ્તન નિતંબ ગુરૂતાને ધરતા,
કટિ લચકાયે હરતા ફરતા,
સ્મિત હાસ્ય ધ્વજા ફરકાવે છે,
અલબેલુ યૌવન આવે છે! ૩

બસ મદન અગન તનમા લાગે,
યૌવનની વાસલડી વાગે,

ાન અવયવ સકળ વિકસાવે છે,
અલબેલુ યૌવન આવે છે ! ૪

મન થાય અલૌકિક રસવાળુ,
તજી ઓઢણી અંગ ધરે સાળુ,
રતિ રંગ હૃદય રેલાવે છે,
અલબેલુ યૌવન આવે છે ! ૫

ભરથાર તણો મન મંત્ર ભણે,
ચતુરા ચીંતાનો કોટ ચણે,
વિરહાનળ શોર મચાવે છે,
અલબેલુ યૌવન આવે છે ! ૬

તન રંગ સુવર્ણ સમો થાયે,
મુખ મંડળ રક્ત બની જાયે,
ચક્ષુને ચપળ બનાવે છે,
અલબેલુ યૌવન આવે છે ! ૭

અલબેલું યૌવન આવે છે !
તે મોહક મંત્ર જપાવે છે
રસઘેલું યૌવન આવે છે !
અલબેલુ યૌવન આવે છે ! ૮

"ઘનરાજ સવારી આવે છે"

(માત્રામેળ તોટક છંદ.)

જો ! વાદળમાં ડંકો વાગ્યો,
રે ! સૂર્ય છુપાવાને ભાગ્યો;

વિજ શ્વેત ધ્વજા ફરકાવે છે,
ધનરાજ સવારી આવે છે ! ૧

જો ! મોર મીઠા ટૌકાર કરે,
દ્રઢ ભક્ત પપૈયા ખુશ ખરે !
તે પિયુ પિયુ શબ્દ સુણાવે છે,
ધનરાજ સવારી આવે છે ! ૨

પક્ષી સૌ મળામા પેસે,
વનચર જૈ વૃક્ષ નિચે બેસે.
પૃથીનો પીંડ ધ્રુજાવે છે,
ધનરાજ સવારી આવે છે ! ૩

રે ! પવન વાય છે શિતકારી,
જો ! મેઘ ગર્જના છે ભારી,
તે ઝાડ પાન ડોલાવે છે,
ધનરાજ સવારી આવે છે ! ૪

કૃષિકાર હ્રદયમા ખુશ થાયે,
નર નાર મલ્હાર મિઠા ગાયે.
સૃષ્ટિને શાન્ત બનાવે છે,
ધનરાજ સવારી આવે છે ! ૫

ઝરમર ઝરમર વરસે વારી,
ખળખળ વ્હેતુ જળ જો ભારી;
ગરમીનું નામ ભુલાવે છે,
ધનરાજ સવારી આવે છે ! ૬

વિરહી વામા વર વાટ જુવે,
"રે ! ઘેર પધારો નાથ હવે;"
પિયુના પર પત્ર પઠાવે છે,
ધનરાજ સવારી આવે છે ! ૭

ધનરાજ સવારી આવે છે !
આનંદ બધે ફેલાવે છે,
જયકાર ! જગે રેલાવે છે !
ધનરાજ સવારી આવે છે ! ૮

કૃષ્ણની બાળલીલા !

—હોરી—

સખીરી મોહન માન મુકાવે (૨)
કામળી કાંધે, લાકડી હાથે, વનવન ધેનું ચરાવે,
મહીયારણના મહી ઉતરાવે, ખાય અને ખવરાવે,
ગોવાલણને ગભરાવે. મોહન માન મુકાવે–સ
શરદ પુનમની શુભ રજનીમા રસિયોજી રાસ રચાવે,
એક એક ગોપીને એક એક કાન્હો થન થન નાચ નચાવે,
મધુરીશી મુરલી બજાવે મોહન માન મુકાવે–સ

" મોહક મોરલી ! "

(દાસપરે દયા લાવોરે—એ રાહ.)

મોહક મોરલી વાગીરે (૨)
મોહનવરની-મોહક મોરલી વાગી.
સૂતીતી શાન્ત બનીને, નીદ્રામા નાદ સુણીને;
રજનીએ ઝબકી જાગી જાગી રે. મોહનવરની.
સૂના ઘરબાર છોડી, મુરલી સાભળવા દોડી,
લગની લાલાની લાગી લાગીરે. મોહનવરની.
આધારે ચાલી સ્વરને, ભેટી હુ ભૂધરવરને,
આ ભવની ભાવટ ભાગી ભાગીરે. મોહનવરની.

પ્રાતઃકાળની પ્રભુ પ્રાર્થના.

—ગઝલ—

નમુ કિરતાર કરૂણાળુ કુબુધ્ધિ કાપજો પ્યારા,
અમોને સ્વર્ગ સચરવા સુબુધ્ધિ આપજો પ્યારા !
ભુખ્યાને અન્ન દેવાને પ્રિતે પરમાર્થ કરવાને;
દયાળુ દેવ અમ દીલમા દયાને સ્થાપજો પ્યારા !
હળાહળ ઝેરના જેવા જુઠાથી જુજવો રાખી,
હૃદયમાં સત્યતાની છાપ સત્વર છાપજો પ્યારા !

તમારા ગુણુ ગાવાને ભજનમા લિન્ન થાવાને,
અમારા દેહમા ભક્તિ રગેરગ વ્યાપજો પ્યારા !
કુડા છે કામ ને ક્રોધ બુરા છે મોહ ને લોભ,
કહે "શકર" અમોને દૂર એથી રાખજો પ્યારા !

"પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂં"

—ગઝલ—

અમારૂ સ્વર્ગનુ બા'રૂ પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂ.
અમોને મોક્ષ દેનારૂ પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂ !
સુબુદ્ધિ સાથ વસનારૂ કુબુદ્ધિ દૂર કરનારૂ
પિયૂનો પ્રેમ પાનારૂ પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂ !
ભલે ભૂખે મરી જઇએ કદી કગાલ જો થઇએ,
દુઃખો દેખી ન ડરનારૂ પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂ !
અમોને કેદમા રાખો કદાપી બેડીઓ નાખો
છતા ના ટેક તજનારૂ પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂ !
ભલેને ભય ઘણો આપો કદી તલવારથી કાપો,
નહિ તલભાર ડગનારૂ પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂ !
ઘણુ દુઃખ સાસરે સહિશુ કદી ના કોઇને કહિશુ.
અમારા શ્રેયને સારૂ પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂ !
પતિ જો હોય પતવાળો કુટિલ યા અધ હો કાણો,
તથાપી ચિત્ત ચ્હાનારૂ પતિવ્રત પ્રાણથી પ્યારૂ !

ભલે રોગી અભોગી હો ! અગર ધનહીણુ યોગી હો !
ધણી ભગવત સમ ધારૂં પતિવ્રત પ્રાણુથી પ્યારૂં !
અભણુ કે હોય અજ્ઞાની શકે ના પ્રેમને જાણી,
છતાં શિરછત્ર છે મ્હારૂં પતિવ્રત પ્રાણુથી પ્યારૂં !
અમારો દેવ છે સ્વામી અમારી ભક્તિ ત્યાં જામી,
હૃદય ભરથાર રટનારૂં પતિવ્રત પ્રાણુથી પ્યારૂં !
ભર્યા ભંડાર નાણુાથી સુવસ્ત્રો કે, ઘરેણુાથી
કદી ના ચિત્ત ચળનારૂં પતિવ્રત પ્રાણુથી પ્યારૂં !
નહિ લલચાઇયે લોભે નહિ મન માનશે મોહે,
ખરેખર ! એ બધું ખારૂં પતિવ્રત પ્રાણુથી પ્યારૂં !
રવિ પશ્ચિમ ઉદય થાયે સીહણુસુત તૃણુ જો ખાયે,
તથાપિ હામ ના હારૂં પતિવ્રત પ્રાણુથી પ્યારૂં !
દ્રુપદ તનયા અને તારા સુકન્યા ને સતી સીતા,
પતિવ્રત તેહ સમ પાળું પતિવ્રત પ્રાણુથી પ્યારૂં !

* * * * *

કહે "શંકર" સફળ જીવ્યું મળે જેને સતી નારી,
તરે પોતે અને નિજ નાથને સંસાર દે તારી

ઢોંગી વૈરાગીને.

(મૂખડાની માયા લાગીરે એ રાહને મળતો.)

ઓરા આવો વૈરાગીરે, વાત સુણાવું (૨)
સંસાર શાને છોડયો ? ગૃહસ્થાશ્રમને કાં તોડયો ?
જીવ જોગવટામાં જોડયોરે, વાત સુણાવું ઓરા

શા કારણ ઝાલી ઝોળી ? અ ગે વિભૂતિ ચોળી,
ભરમાવો દુનિયા ભોળીરે, વાત સુણાવું. ઓરા.
ગલીએ ગલી ફેરા ફરતા, ભટકીને પેટજ ભરતા;
કલ્યાણ ન કોંનું કરતારે, વાત સુણાવું. ઓરા
વનમા જૈને ના વસતા, ભાવે ના ભૂધર ભજતા,
સંસાર હજુ ના તજતારે, વાત સુણાવું ઓરા.
છે કામ ક્રોધ તમ સાથે રે ! મોહ લોભ સંગાથે,
માયા ફરતી તમ માથેરે, વાત સુણાવું ઓરા
જો જોગવટાને જાણો ગિરનારે તનુ તાણો,
ભક્તિમા મૉજજ માણોરે, વાત સુણાવુ. ઓરા

“ એવી દયાને શું કરે ? ”

-હરિગીત છંદ-

નિર્દોષ પક્ષી પાડવા ગોળી છુટી બન્દૂકથી,
પોકાર પાડીને પડ્યું પક્ષી બિચારૂં વૃક્ષથી.
નિરખી તફડતુ તેહને હણનારનું અંતર બળે,
પાછળ પછાડે પૂંછડું એવી દયાને શું કરે ? ૧
અરજી સુણીને મેઘજી આવ્યા ન ચોમાસા વિષે,
દુનિયાં દુઃખી દુષ્કાળથી જન ભૂખથી મરતાં દીસે;

પણ માઘ માસે મેઘજી લાવે દયા અવનીપરે,
પાછળ પછાડે પૂછડુ એવી દયાને શુ કરે ? ૨
પૈસો ઘણો પ્યારો ગણી બાળા વળાવી વૃદ્ધને,
બાળાપણે વિધવા થતા આવી દયા દુર્બુદ્ધને,
દુ:ખ દેખતા દિકરીતણુ રે ! આખ આસુથી ભરે,
પાછળ પછાડે પૂછડુ એવી દયાને શુ કરે ? ૩
રે ! ન વન વહુના બોધથી મૈયત પ્રીયાના પુત્રને,
બાળાપણે તરછોડીયો સમજ્યો નહિ ઘરસુત્રને,
પત્તા મળ્યો ના પુત્રનો મનમા મુ ઝાઇને મરે,
પાછળ પછાડે પૂછડુ એવી દયાને શુ કરે ? ૪
ધનવાન હુ પદમા રહ્યો આપ્યુ નહિ ક ગાલને,
દુર્બળ હતો રે ! ભૂખથી પૃથ્વિ પડયો તત્કાળ તે,
પડતા મરણ પામ્યો દયા ધનવાનના દિલમા ઠરે,
પાછળ પછાડે પૂછડુ એવી દયાને શુ કરે ? ૫
કબજે કરી કીલ્લો કતલ શાહે ચલાવી શ્હેરમા,
હો ! બાળ વૃદ્ધ યુવાન પણ સોકો કપાયા કેરમા,
પોકાર મરતાનો સુણી અફસોસ કરતો શાહરે,
પાછળ પછાડે પૂછડુ એવી દયાને શુ કરે ? ૬
શર સાધીને મૃગ મારવા રે ! પારધી પુ ઠે પડયો,
શર વાગતા ધરણી ઢળ્યો પોકાર મૃગલીને કર્યો,
મૃગલી મરી શીર પટકીને ઘાતક દયાથી થરથરે,
પાછળ પછાડે પૂછડુ એવી દયાને શુ કરે ? ૭

મ્હેલાં હૃદય કંપે નહિ એવી દયા શું કામની ?
મૃત્યુ થતા આણે મયા રે! એ મયા શું કામની ?
"શંકર' કહે છે શીર છેદી પાઘ બાધે શુ વળે ?
પાછળ પછાડે પૂછડુ એવી દયાને શુ કરે ? ૮

"યુવાની તો દિવાની છે!"

—ગઝલ—

જરા જન જાળવી લેજે અરે ! ઝેરી યુવાની છે,
કલંકિત કિર્તિને કરશે ખરે ! વેરી યુવાની છે ! જરા
સદા મન મોહમા રમતુ, રહે પરનારમા ભમતુ,
નીતિને લેશ ના નમતુ યુવાની તો દિવાની છે ! જરા
ભલે હો ભ્રાતની નારી અગર હો મિત્રની પ્યારી,
નજર ત્યા થાય બદકારી ખરાબીની નિશાની છે ! જરા
સગુ સ્નેહી નહિ જોશે ભલે વિધવા કદી હોશે,
અરે ! અક્કલ બધી ખોશે ભલે ગુણવાન જ્ઞાની છે ! જરા
અભીમાને કરે અંધા કરાવે નીચના ધંધા,
વિચારો ફેરવે સંધા યુવાની તો ગુમાની છે ! જરા
ગનાવ્યા કંકને કેદી નમાવ્યા શીષ કૈં છેદી,
યુવાની શત્રુ છે ભેદી ન માનો કે, મઝાની છે ! જરા
હૃદય કિરતાર ના રટતુ નથી પરમાર્થમા પળતુ,
રહે રસભોગમાં ભળતુ જીવનની જાણુ હાની છે ! જરા

વિકારોને વળગનારી બતાવે પાપની બા'રી;
  સુઝાડે બુદ્ધિ ના સારી પિકાકારક પિછાની છે ! જરા
સમજ સંસારના પ્રાણી યુવાની માન મસ્તાની,
  અરે ! પણ ચાર દા'ડાની યુવાની જાણ ફાની છે ! જરા.
કહે "શંકર" જુઠી કાયા જુઠી સંસારની માયા;
  યુવાનીની જુઠી છાયા જુઠી આ જીંદગાની છે ! જરા.

અપંગોની યાચના !

—ગઝલ—

પ્રભુએ જો તને આપ્યુ અમોને દાન દેતો જા,
  અપંગો આશરો માગે અરે ! આશીષ લેતો જા ! પ્રભુ.
વિકારોથી ભરી દુનિયાં રૂપી સહરા તણા રણમાં,
  વહે પરમાર્થનુ વારી ભરી પ્યાલીજ પીતો જા ! પ્રભુ
અરે ! સંસાર અરણવ આ અતી મસ્તાન તોફાને,
  સખાવતની તરે હોડી ધરી ધનવાન તરતો જા ! પ્રભુ.
હજારો રૂપિયા ભાઈ ! મઝામા તુ ઉડાવે છે;
  લખ્યુ જો કિસ્મતે ત્હારા અરે ! કૈં ધર્મ કરતો જા ! પ્રભુ
હરિ દરબારમાં જાવા મુસાફિર છે મજલ મ્હોટી;
  ભલા સત્કર્મનુ ભાથુ અરે ! ઓ ભાઈ ! ભરતો જા ! પ્રભુ
અમારૂ ટંકનુ ભોજન તમારી પાન સોપારી;
  દયા દિલમા વસે જો તો વિનતી ધ્યાન ધરતો જા ! પ્રભુ

અમોને અન્ન ના મળતું અપ ગો શું કરી શકિયે ?
  અને તુથી નિરાદર તો અમારૂં કષ્ટ હરતો જા ! પ્રભુ
અમોને જે અપાશે તે વવાશે ધર્મના ક્ષેત્રે,
  મળે આ પુણ્યનું ટાણું, અહા ! સ્નેહે ઉજવતો જા ! પ્રભુ
અમારા કર્મના યોગે અમે આ કષ્ટ ભોગવિયે,
  હૃદયમાં રેંમ લાવીને ફરજ ત્હારી બજાવતો જા ! પ્રભુ,
અમોને અન્ન જો મળશે તમારી વાચ્છના ફળશે,
  પ્રભુ ત્હારૂં ભલું કરશે જરા અમને રિઝવતો જા ! પ્રભુ

જેવા દેવ તેવી પુજા !

ગઝલ.

અમે મુફલિસ તે માટે નકામા કાં સતાવો છો ?
  દયા સાટે અયે આદમ ! તમે તો દમ-બતાવો છો ! અમે
અરે ! નિર્બળ અપ ગોને નથી ભોજન પુરૂં મળતું,
  રખડતા હાલને દેખી તમે કયા ગમ-બતાવો છો ? અમે
ભલે ના આપશો ભાઇ ! મગર ધક્કા નહિ મારો,
  અરે ! એવું કરી અક્કલ તમારી કમ-બતાવો છો ! અમે
તમારા એક ધક્કાથી અમે નીચે પડી જઇએ,
  અતી બળવાન તે અમને તમે તાલિમ-બતાવો છો ? અમે
ગની હો યા ગદા હો પણ પ્રભુ દરબારમાં સરખાં,
  જુલમ જગદીશની દ્રષ્ટે અયે ઝાલિમ-બતાવો છો ! અમે.

મુકી ધનમાલ ને માયા ગયા ચાલી હજારો કૈ;
 જુઓ છો તે છતા હુ પદ તમે હરદમ-બતાવો છો ! અમે.
ગરીબો છેક છે હલકા ગણી અપમાન કા આપો ?
 તમારી જાતની હાથે કરી ન્હાનમ-બતાવો છો ! અમે.
અમે તો માગવા લાયક તમે છો આપવા લાયક,
 કરીને કોપની દ્રષ્ટી કટુતા કયમ-બતાવો છો ? અમે.
તમારે આગણે આવ્યા અમે આશા અતી ધારી,
 અરે ! જા ! કર કરી લાઓ જવુ જહન્નમ-બતાવો છો ! અમે
ભરીને કુડમા નાણા સખાવત-કા બતાવો છો ?
 અપગો આશરે આવે અદાવત-કા બતાવો છો ? અમે

ઢોંગી ધર્મગુરૂનું ધતીંગ !

—ગઝલ—

ગુરૂજી જો થયા છો તો તમે બસ જ્ઞાન-આપોને,
પ્રભુને ભેટવા ભક્તિ તણુ રસ પાન-આપોને,
અરે ! છે દેવ સૌ સરખા ગણીને માન-આપોને,
ખુલાસો પૂછિયે તે પર ધિરજથી ધ્યાન-આપોને !
ગુરૂજી સ્વર્ગમા જાવા બતાવો જ્ઞાનની ઘોડી,
અરે ! સસારને તરવા બતાવો જ્ઞાનની [illegible],
રહ્યુ અજ્ઞાન અતરમાં ઝપાટે નાંખજો તોડી,
ગુરૂજી આપ છો મ્હારા કહુ છું હાલ કરજોડી !

લગાવી તેલને અત્તર ફરો છો ફાંકડા ફક્કડ,
નથી કે નમ્રતા તમમા અભીમાને રહો અક્કડ;
જમો મિષ્ટાન ને માવો પિવાને દૂધ ને શક્કર,
મઝા એ રાજ્ય વૈભવને ઘડીભર મારતી ટક્કર !
ચઢી ગાડી અને ઘોડે નથી ફરવા-તમે જનમ્યા,
મઝા ને મૉજ સસારે નથી કરવા-તમે જનમ્યા,
કરી પધરામણી પૈસા નથી હરવા-તમે જનમ્યા,
ગુરૂજી પારકે તુબે નથી તરવા-તમે જનમ્યા!
અમોએ જ્ઞાન મેળવવા-ગુરૂજી આપને કીધા,
અમારી બુદ્ધિ કેળવવા-ગુરૂજી આપને કીધા,
હૃદયમા ભક્તિ ભેળવવા-ગુરૂજી આપને કીધા,
અરે! ના ભક્ત ભોળવવા-ગુરૂજી આપને કીધા!
ગુરૂજી પારકા જર પર ગુજારો-આપ લૈ બેઠા!
જગતને ધૂતવાનો શું ઇજારો-આપ લૈ બેઠા?
દગાથી દેવના નામે ધુજારો-આપ લૈ બેઠા!
ઈલાજો દ્રવ્યને હરવા હજારો-આપ લૈ બેઠા!
અરે સમજુ જનો કેરી ક રાજી-આપ લૈ બેઠા!
હતા જે અધ શ્રદ્ધાળુ હરાજી-આપ લૈ બેઠા!
મુકીને નમ્રતા નેવે મિજાજી-આપ લૈ બેઠા!
અરેરે ! ગર્વની ગાદી ગુરૂજી-આપ લૈ બેઠા!
ધ્વજા નિજ ધર્મની હસ્તે ધરીને-કલેશ કા માડો ?
પરાયા ધર્મની નીંદા કરીને-કલેશ કા માડો ?

અવરના ધર્મનું ગૌરવ હરીને-કલેશ કાં માડો ?
ગુરૂજી પાપની પ્યાલી ભરીને-કલેશ કા માડો ?
ગુરૂ દો આપ ઘરબારી વિરાગી શિષ્યને કરતા,
પછી ધનમાલ લૈ તેનો સુખે ભડારમા ભરતા,
નથી લાયક તમોને એ અરે! કા લોભ ના તજતા ?
ગુરૂજી આપ જ જાગી જરા ભગવાન ના ભજતા !
અહા! ધનવાન જો આવે ખુશીથી માન—આપો છો,
દઇ પરસાદના પડીઆ ઉપરથી પાન—આપો છો,
ધકેલા ખાય નિર્ધનીયા છતા કયા ધ્યાન—આપો છો?
સુખે ફટકા મરાવીને અરે! અપમાન—આપો છો!
ભલુ ના આપનું ઇચ્છો અવરનું શું કરી—શકશો ?
રહ્યુ અજ્ઞાન અતરમા અવરનું શું હરી—શકશો ?
અરે! કાગળ તણે નાવે ગુરૂજી શુ તરી—શકશો ?
ડુબો છો આપ પોતે તો અમોને શું ધરી—શકશો ?
ગુરૂજી જો ચ્હડે ગુસ્સો મયાથી માફ—હા! કરજો,
વિકારો વેગળા મૂકી હવે દિલ સાફ—હા! કરજો,
ખરા ખોટા તણો ખતે અરે! ઇન્સાફ—હા! કરજો,
વદે "શકર" જગતકર્તા તણો બસ જાપ—હા! કરજો!

પરપોટા પેઢી યા બેંકના મેનેજરની મનોભાવના !

—ગઝલ—

અમે પેઢી ઊઘાડી છે મઝા મૉજો ઉડાવાને,
  અમોએ બેંક કાઢી છે ગરીબોને રડાવાને ! અમે
તમારા રૂપિયા લાવો જમે અમ બેંક મડાવો,
  અમે હાજર હિએ આવો હુકમ મથે ચડાવાને ! અમે
સુભાષિત શબ્દ ભાખીશુ તમારૂં દ્રવ્ય રાખીશુ,
  મઝાનું વ્યાજ આપીશુ પછી પોકો પડાવાને ! અમે
અમે મોટર વસાવીશુ નવી બિલ્ડીંગ બનાવીશું,
  પુરો ભપકો બતાવીશુ પ્રથમ પૈસા કઢાવાને ! અમે.
બનીશુ ફાંકડા એવા નવલરા હીરજી જેવા,
  કરીશુ કૈકના દેવા ઘરેણા તો ઘડાવાને ! અમે
પુનાની રેસમા જઇશુ, જુગારે રોકડા દઇશુ,
  અજબ સટ્ટો ઊઠાવીશુ, અહા ! કિસ્મત લ્હડાવાને ! અમે
બનીશુ મીલના માલિક, હુન્નરોના થશુ પાળક,
  મુકીશુ મીલને ગીરો, નગદ નાણા કઢાવાને ! અમે
કરીશુ કુપની ઉભી, ખરેખર ! વાપની ખૂબી,
  અમે શૅરો ભરાવીશુ, સખ ધીને ફસાવાને ! અમે.
ડબલ શૅરો બનાવીશું, પ્રજામા તે ખપાવીશુ,
  ખુશીથી વ્યાજ આપીશું સુખે મૂડી પચાવાને ! અમે

કરીશું હાથને કાણુા, ભરીશુ ફંડમાં નાણુા;
  સખી શ્રીમંત છે એવું, જગતને તો જણાવાને ! અમે.
અમારી ધારણા એવી, સખાવત રકમ દેવી,
  થવું સર, નાઇટ કે, જે પી અહા ! મ્હોટા મનાવાને ! અમે.
અહાહા ! પાર્ટિઓ આપી, વિગત છાપા વિષે છાપી,
  જશે-જશ જગ વિષે-વ્યાપી, પુરા પ્રખ્યાત થાવાને ! અમે.
ટિલા તાણી ભગત થૈશુ, હવેલી મંદિરે જૈશુ,
  વસૂ પરમાર્થમા દૈશુ, મહા ધર્મી ગણાવાને ! અમે.
બનીશુ કંકના ત્રષ્ટી બગાડીશુ પછી દૃષ્ટિ,
  હજમ મીલકત કરીશુ તે અહા ! રાડો નચાવાને ! અમે.
અવલથી વાપરી અક્કલ પ્રિયાના નામ પર મિલકત,
  ચ્હડાવીશુ નહિ હરકત હજારોને હરાવાને ! અમે.
અમારો ધીકતો ધંધો ધિરજ ધારી ધખાવીશુ,
  તગાદો બહુ થશે ત્યારે દેવાળાને દિપાવીશુ ! અમે

સુધરેલાનો સંતાપ !

—ગઝલ—

સુણો સાથી સુધારાના અરે ! સૌ આવિ આવોને,
  તમારા ભાષણે ભૂલ્યો, હવે રસ્તો બતાવોને ! સુણો
તમારા રાહ પર ચાલી, સુધારો ઘર વિષે ઘાલી;
  પીધી મ્હે ઝેરની પ્યાલી, તમે તેથી બચાવોને ! સુણો.

પ્રિયાનાં પોલકા લાવી, નવિન પોષાક પહેરાવી;
  ગરીબી ઘર વિષે આવી, હવે તેને હઠાવોને! સુણો.
પ્રિયા ઘરકાજને છોડી, ચઢાવી બૂટની જોડી,
  હવા ખાવા જતી દોડી, કહે "નોકર વસાવોને!" સુણો.
"નથી હુ કાંઇ ભઠીયારી, નથી કૈ કામ કરનારી,
  હવે હકદાર હુ નારી, નિયમસરનુ બજાવોને! સુણો.
સુધારો આપણે માથે, નહિ ખાવા કરૂ હાથે,
  પિયૂજી રાધવા માટે, રસોયો એક લાવોને! સુણો.
સુશોભિત ડ્રેસ લાવોને, સરસ ચશ્મા અપાવોને,
  હુકમ મ્હારો બજાવોને, મડમ મુજને બનાવોને! સુણો.
જવુ ફરવા પગે ચાલી, સુધારાની નહિ ખ્હાલી,
  દિયો એ આપદા ટાળી, સરસ સાઇકલ અપાવોને! સુણો.
બનુ હુ રાયની રાણી, જવુ નાટક વિષે જાની,
  ટિકિટ લાવો તમાસાની, સુધારાને વધાવોને! સુણો.
ઘણુ છે કામ તમ માથે, તમે ના આવશો સાથે,
  કુલાજી ફ્રેન્ડને માટે, ટિકિટ બીજી મગાવોને! સુણો.
અદેખા શુ બનો એમા? કુલાજી સાથ છે તેમા,
  સુધારો છે રહ્યો જેમા, જરા વિશ્વાસ લાવોને! સુણો.
સુધારાના થયા સાથી, પછી ખટપટ કરો આ શી?
  કરે અજ્ઞાનિયો હાસી, કુધારાને હરાવોને!" સુણો.
સુધારો આ જુઓ યારો! તમોને જે અતિ પ્યારો;
  હવે લાગે મને ખારો! ભલે ભપકો બતાવોને! સુણો.

ખરચ પોષાય ક્યમ આવું ? મુસારો સાઠનો લાવું;
  પ્રિયાને કેમ સમજાવું ? જરા યુક્તિ જણાવોને ! સુણો
રસોયો કયા થકી રાખું ? હૃદયનું દુઃખ કયા દાખું ?
  નિસાસા હાય ! હું નાખું, દયા દિલમા ધરાવોને ! સુણો.
છકેલી કે થઇ નારી, જરાએ લાજ ના ધારી,
  પતિ તો શાક તરકારી, પતિવૃત તો પળાવોને ! સુણો.
લજાવ્યા તાતને કેએ, બનાવ્યા ભ્રાતને કેએ,
  ડુબાવ્યું કુળ હા ! કેએ, ભલે દિલને મનાવોને ! સુણો
નિયમસર છુટ છે સારી, નિયમસર કેળવો નારી;
  નિયમસરની બલીહારી, નિયમસર સૌ ચલાવોને ! સુણો.
સુધારો ! એ તમારો તો, ભલે તમને મુબારક હો !
  અરે ! પસ્તાઉં છું પૂરો, પ્રભુ તેથી બચાવોને ! સુણો

*   *   *

સુણી 'શંકર' કહે શાણા ! ભવાડા આ 'સુધારાના !'
  સુણી ના કોપશો પ્યારા ! અરજ દિલમા ઠસાવોને ! સુણો

કન્યાવિક્રયનો કબાલો !

—ગઝલ—

અમારી લાડકી લેવા ભલે જરદાર આવોને,
  અમારૂં મન મનાવાને મની કલદાર લાવોને ! અમારી
અમે ના રૂપને જોતા નથી કુળવાનને મ્હોતા,
  કરન્સી એકની નોટો અવલ અમને અપાવોને ! અમારી.

ભણેલા કે અભણ આવો ભલે અજ્ઞાનીને લાવો;
  અમારો દામ પર દાવો દઈ દિકરી ઉઠાવોને ! અમારી
ભલે ભૂંડો અગર ગાંડો ભલે રાખે ઘણી રાંડો,
  ભલે પરણ્યા પછી છાંડો નગદ દમડા અપાવોને ! અમારી.
જુવાનીને નથી જોતો બુઢાપાને નથી રોતો,
  નથી જોવો ખરો ખોટો ખરીદીને ખટાવોને ! અમારી
ભલે દર્દી દિવાનો હો ! કુટિલ યા અંધ કાણો હો,
  અગર શયતાન શાણો હો ! ખરે ખીસ્સા ભરાવોને ! અમારી
રૂપાળી લાડકી મ્હારી વયે મ્હોટી મનોહારી,
  થવુ જો હોય વરભારી અમારૂ મન મનાવોને ! અમારી
નહિ કન્યા મળે સોંઘી અમારી માગણી મોંઘી,
  વગર ધનના બચ્ચા ઢોંગી અહીંથી દૂર જાવોને ! અમારી
થવુ જો હોય વરરાજા પ્રથમ અમને કરો તાજા,
  પછી વગડાવિયે વાજા હજારો પાચ લાવોને ! અમારી.
અમારી માગણી એ છે, તમારૂ દીલ શું કે' છે ?
  "કમાવો ' આ કબુલ છે કે ? વિચારીને જણાવોને ! અમારી

* * * * *

સુણી "શંકર કહે સ્વાર્થી ! તમારૂ ધીક છે જીવ્યું,
  કમાવા હોય ના સત્તા ! ભલે માથુ મુડાવોને ! અમારી

વાંઢાની વિનંતી!

—ગઝલ—

દયાળુ દીકરીવાળા દયા વાઢાપરે લાવો,
દુખી છે જીંદગી મ્હારી કૃપાળુ કોઇ પરણાવો! દયાળુ.
સુનું ઘરબાર મ્હારૂં છે વિના નારી અકારૂં છે,
પરણવું પ્રાણ પ્યારૂં છે હવે ના લેશ તરસાવો! દયાળુ.
સકળ લોકો કહે વાઢો ભરૂસો તેહનો છાડો,
કહે છે લોક કે ગાડો તપેલાને નહિ તાવો! દયાળુ.
સગું ના કોઇ સંગાથે અરેરે!! રાંધવું હાથે,
વળી ઘરકામ તે સાથે કરૂં હું કેમ? બતલાવો! દયાળુ.
કડાકુટ ઘર તણી કરવી નિયમસર નોકરી ભરવી,
નથી નવરાશ બે પળની કરૂં કો'ના પરે દાવો! દયાળુ.
હૃદયની વાત કયાં કરવી? પ્રિતી પ્યાલી કદા ભરવી?
ધિરજ તો કયાં સુધી ધરવી? નિવેડો તેહનો લાવો! દયાળુ.
પ્રિયાના સ્વપ્ન આવે છે મ્હને મોજી બનાવે છે,
પ્રભાતે તે સતાવે છે દયા તો કોઇ દરશાવો! દયાળુ.
પિતા સૌ દ્રવ્યને ચ્હાયે સુતા ધનકાજ વેચાયે,
અછત કન્યા તણી થાયે કુધારો કોઇ અટકાવો! દયાળુ.
પુરો પૈસો નથી પાસે અરેરે! કેમ પરણાશે?
કુંવારી જીંદગી જાશે કરૂં દરરોજ પસ્તાવો! દયાળુ.

સુતાનું દ્રવ્ય લેનારા ? સુણો તમથી કસઈ સારા;
તમો પર શ્રાપ છે મ્હારા હૃદયમા લાજ કૈ લાવો ! દયાળુ.
અહો કન્યા તણા વાલી ! પિવાડો પ્રેમની પ્યાલી,
અરેરે ! ! દુ:ખ દયો ટાળી લઊં સ સારનો લ્હાવો ! દયાળુ.
વિન તી આ સુણો મ્હારી ગયો છુ હામ સો હારી,
કરોને કોઇ ઘરબારી નહિ તો હુ બનું બાવો ! દયાળુ.

* * * * *

કહે "શ કર" બિચારા ર કને ના દાદ કો' દેતુ,
પિતા જ્યાં દ્રવ્યના લોભી પછી ફરિયાદ કો' લેતું ? દયાળુ.

દાનો કે દિવાનો.

—ગઝલ—

દિવાનાને તમે છેડી નકામા શીર ફોડો છો,
અમારા ઝખમના ટાકા તમે શા માટ તોડો છો ? દિ.
દિવાની છે બધી દુનિયા દિવાનો અન્યને ધારે,
સમજ વણ પારકી પોથી સમજ વણ કેમ છોડો છો ? દિ
દિવાના હાલ આ શાથી ? અમારૂં દિલ જાણે છે,
પરાઈ પીડ સાભળવા તમે કયા જીવ જોડો છો ? દિ.
ઝખમ ઝેરી કટારીનો પિછાને છે પડયો જેને,
દિશા દેખ્યા વિના જે તે દિશાએ કેમ દોડો છો ? દિ.

અમારા કષ્ટની કા'ણી સૂણીને શું તમે કરશો ?
  અરે ! એ યાદને આપી પડેલાને પછાડો છો ! દિ
છતાં ઇચ્છા તમારી છે અમારો હાલ સાભળવા;
  કહુ દુ કાણુમા કા'ણી મગર બાજી બગાડો છો ! દિ
અરેરે !! એ કથા કે'તા જીગર મ્હારૂ જગી જાશે,
  અધૂરી વાત એ રે'શે ભલા કા દિલ લગાડો છો ? દિ
સૂણી શાણા દિવાનાની કથા દિલમા દયા ધરજે,
  અરે ! વાજીત્ર તુટેલું તમે વીરા વગાડો છો ! દિ

*   *   *   *   *

અમારા પ્રેમનો ત તુ અરે ! ઓ ભાઈ! તૂટયો છે !
ભરેલો કુ ભ અમૃતનો અરેરે ! ! હાય ! ફૂટયો છે !
ખરે ! તે રોજથી અફુલ ખજાનો છેક ખૂટયો છે !
અમારા દિલનો ઘોડો કરી તોફાન છૂટયો છે !

*   *   *   *   *

પ્રભુએ પ્રેમની દેવી ભલી ભાર્યા મ્હને દીધી,
પતિ ભક્તિ તણો હૈયે હતો હા ! મીઠ વારધી.
ભરીને પ્રેમની પ્યાલી હતી મ્હે પૂર્ણ ના પીધી,
અરે ! ઝાલીમ જમડાએ ઊ ચાડી તેહને લીધી.

*   *   *   *   *

નિરખજો આ દિવાનાને નયનમા નીર–આવે છે !
હવે ફાટે હૃદય મ્હારૂં અરેરે !! ફેર–આવે છે !

કહી હુ ના શકુ કા'ણી દિવાની લ્હેર–આવે છે!
કલેજું કત્લ કરવાને જુઓ સમશેર–આવે છે!

*　　*　　*　　*　　*

પધારો પ્રેમની દેવી! અહા! પુષ્પે વધાવું છું!
અમારો પ્રેમ છે કેવો? હૃદય ખોલી બતાવું છું!
અરે! પણ તુ નથી પાસે પછી કો'ને જણાવુ છુ!
કબરમા તું સબર કરજે ખબર લેવાજ આવું છુ!

*　　*　　*　　*　　*

દિવાનો એટલું બોલી હસ્યો હી! હી! અને નાઠો,
દિવાનાને રડાવી મ્હે અનુભવ મેળવ્યો માઠો,
અવલની યાદ આપીને હૃદય ત્હેનું દુખાવ્યું મ્હે?
હવે પસ્તાઉ છુ પૂરો અરે! આ શુ બનાવ્યું મ્હે?

—દોહરો—

અ તરના આઘાતથી મ ન્તિક ભ્રમ જો થાય,
દિવાનો દુનિયાં કહે વૃથા જી દગી જાય

"પાનની બીડી !"

—ગઝલ—

કપૂરી પાન પુનાનું સમારી સાફ મ્હેં કીધું;
કળીના કેશરી ચુના થકી તે ચોપડી દીધું.
સુગંધીનો મુકી કાથો લવાંગે તે દીધું બીડી,
પતિ પ્યારા સ્વિકારોને પ્રિયાની પાનની બીડી!
મુકી છે કાતરી સ્વામી સુડીથી કેળ સોપારી,
વળી વીણી ભરી ભાવે ધરીને વ્હાલ વલિયારી.
અહાહા! એલચી મેલી ધરે છે પ્રેમ પંખીડી,
પતિ પ્યારા સ્વિકારોને પ્રિયાની પાનની બીડી!
પિયૂ આ પાનની બીડી ભલું ભોજન પચાવે છે,
વળી વાયૂ અને વ્યાધી અજીરણથી બચાવે છે.
મહા સંગ્રામ શરદીને હઠાવાને મચાવે છે,
પતિ તે કારણે લોકો જમીને પાન ચાવે છે!
વદન ફીક્કાસ હરનારી–જમોને પાનની બીડી!
અધરમાં રક્ત ભરનારી–જમોને પાનની બીડી!
કટૂતા દૂર કરનારી–જમોને પાનની બીડી!
મધૂરો સ્વાદ ઝરનારી–જમોને પાનની બીડી!
અનુપમ પાનની બીડી બનાવી લાલ હું લાવી,
મુકીને કામ સૌ અળગા ઉમંગે આપવા આવી.
સ્વિકારો સ્નેહથી સ્વામી પ્રશંસા શું હવે ગાવી?
અહોનિશ પ્રેમ માગું છું પતિ દયો વ્હાલ વરસાવી!

નિંદાખોરને અર્પણ !

—ગઝલ—

કરે નિંદા અમારી કો' અમોને છે નહિ પરવા!
કરે મ્હેનત બિચારા તે અમારાં પાપને હરવા.
લઇ પૈસા અને ધોબી અમારા વસ્ત્રને ધોતા';
વિના પૈસે જનો એવા અમારા પાપને ધોતા'.
હશે જે બાયલા પોતે અગર ધંધા વિના ફરતા'.
અદેખા એકઠા થૈને અવર નિંદા અરે! કરતા'.
ધણીનો ધાક ના હોયે અગર વિધવા કદી હોશે
મળી કમજાત કુલટાઓ અવરની કૂથલી કરશે.
હશે ઉસ્તાદ જે એમા કચેરી ચૉકમા ભરશે.
મળી બે, ચાર રંડાઓ અરે! નિંદા પછી કરશે
ભટકતી કેસ લાવે છે વિવેચન વતરી કરશે
ચઢી અન્યાયની ગાદી ચળેલી ન્યાય ચૂકવશે
ફૂલાણી આમ ચાલે છે ફૂલાણો રૉફ મારે છે
ફૂલાણી રાકડી કેવી ? ધણીનો ધાક ધારે છે
ફૂલાણી ફાકડી કેવી ? જુઓ ઘરમા ચલણ એ'નું.
પિવાડે પાદડે પાણી નશીંમ મ્હડતુ અહા! તેનું
ફૂલાણીને ઘણુ દુ:ખ છે ફૂલાણીને અતી સુખ છે
ફૂલાણી ખાય છે થોડુ ફૂલાણીને ઘણી ભુખ છે
કરીને કૂથલી એવી અવરના ઘર ભગાવે છે,
નથી કંકાસ જે ઘરમા તહા ટંટો જગાવે છે.

નિદ્રાને વિનંતિ!

—ગઝલ—

અયે નિદ્રા! અરે નિદ્રા! હઠીલી કેમ ના આવે?
કરૂ છું બન્દગી દેવી દયા ના કેમ દરશાવે?
પ્રહર બે રાત્રીના વિત્યા ટકોરા બારના વાગ્યા;
સકળ સૃષ્ટી વિસામો લે! અમારા ભોગ છે લાગ્યા!
સ્મરણ ત્હારૂ કરૂં સ્નેહે રસીલી તુ રિસાઇ છે;
વિનવણી હુ કરૂ વ્હાલી છતા તુ ક્યા મનાઇ છે?
નથી દરકાર જે કરતુ’ કરે તેના પરે દાવો,
અરેરે! ઉઘ તુ ઉધી કરે ઇન્સાફ શુ આ’વો?
બિચારા જલના સત્રી અગર દરવાન દરવાજે;
ફરજ ત્હેની ભુલાવે તુ વગર તેડી તહા ગાજે?
અગર કે કામ કરતાને અરેરે! આવતા ડોલાં,
બિચારા હોય બેઠેલા છતા તે જોખતા’ તોલા!
નથી મચ્છર અગર માકણુ પવન હા! મદ આવે છે,
પલગે હુ પડયો ત્રફડુ છતાં ક્યા નીદ આવે છે?
કર્યો અપરાધ શુ ત્હારો? અરે! તુ કેમ કોપી છે?
દયા દિલમા નથી ત્હારા ખરે! ત્હે લાજ લોપી છે!
હવે તો ટેક છોડી દે! વિનતી આ સુણી મ્હારી,
અમીની એક દ્રષ્ટિથી મ્હને લે પાખમા ત્હારી!
સકળ કષ્ટો ભુલવનારી! ફિકરને દૂર કરનારી!
મધુરા સ્વપ્ન દેનારી! મયા કર ઓ મનોહારી!

સુખી ગૃહસ્થાશ્રમ !

—શિખરિણી છંદ—

સદા આનંદે જો, સદન સઘળુ પ્રેમમય છે,
પિતુ ભક્તિવાળા, સકળ ગુણશાળી તનય છે,
હુશે સ્નેહી શ્યામા, મનહર મુખે મિષ્ટ વદતી,
અતિ રિદ્ધિ, સિદ્ધિ, દિનપ્રતિદિને હોય ચ્હડતી ૧
મળે પ્રેમી મિત્રો, નવ હૃદયમા સ્વાર્થ ધરતા,
પડે કષ્ટ ત્યારે, તન મન ધને સ્હાય કરતા,
નથી અંગે વ્યાધી. અગર ન ઉપાધી દિલ વિષે,
ભલા આજ્ઞાધારી, અચળ મનના ચાકર હશે ૨
અપંગો ને સાધુ. સતત બસ પોષાય ઘરમાં,
રહે ભક્તિ ભાવે, હૃદય રમતુ રોજ હરમા.
વળી પ્રેમી પોતે, વિમળ મન વિદ્વાન જન છે,
અહા ! જે તે પામે, પરમ પુણ્યશાળી સુજન છે ૩

* * * * *

અહાહા ! એથી કે, અધિક સુખવાળા સુર નથી,
મળે જો એવુ તો, સ્વર્ગ સુખ ગેથી દુર નથી,
હુ . જેણે પૂર્વે, જપ તપ કરી દેવ રિઝવ્યા,
અહા ! તે પુણ્યાત્મા, સકળ સુખધારી જન થયા. ૪

વૈરાગી થતા મિત્ર સાથે સંસારી મિત્રનો સંવાદ.

(રાગ—શા માટે શ્રમ કરે સતી તુજ પતિ ભકિત સાચી.)

સંસારી—શા સારૂં સુખ તજો, અરે! કાં ભેખ તમે ધારો (૨)
અહા! સંસાર અતી પ્યારો (૨)

વૈરાગી—અનુભવ લીધો મ્હેં અતી, આ સંસાર અસાર;
સગાં સહોદર સર્વ છે, સ્વાર્થ તણા સરદાર.
ગરજ પડે સૌ કો' બોલાવે, અંત સમે કો' કામ ન આવે,
તે સારૂ સૌ તજી, અમોએ યોગ ગણ્યો પ્યારો (૨)
અરે! સંસાર અતી ખારો (૨)

સંસારી—સુત ભગિની પિતુ માત તજીને, વામાની માયા વરજીને.
શું સંન્યાસી બનો? હૃદયમાં રે'મ જરા ધારો (૨)
અહા! સંસાર અતી પ્યારો (૨)

વૈરાગી—સુત ભગિની પિતુ માત સૌ, આ જગની જંજાળ,
ત્રીયા તજે પળવારમાં, કષ્ટ પડે તત્કાળ.
સુખમાં સૌ કો' સ્નેહ બતાવે, વિપદ સમે દે કષ્ટ સતાવે,
શું સમજી મમ મિત્ર, તમે સંસાર ગણો સારો (૨)
અરે! સંસાર અતી ખારો (૨)

સંસારી—મ્હેલ અને ધનમાલ તમારા, અરે! કરો કાં મિત્ર અકારા?
સુખ સંપતિ પરહરી, હવે કાં હિમ્મત સૌ હારો? (૨)
અહા! સંસાર અતી પ્યારો (૨)

વૈરાગી–મ્હેલ અને ધનમાલ સૌ, અચળ નથી નિરધાર;
લક્ષ્મી ના'વે સંગમાં, મર્ણ સમે આ વાર,
સકળ મુકી એકલડુ જાવુ, સુણો સ્નેહથી સૌ સમજાવુ,
પાપ પુન્ય લૈ સાથ, જવાનુ છે નિશ્ચય ધારો (૨)
અહા! સંસાર અતી ખારો (૨)

સંસારી–ધરી ભેખ જંગલમા જાશો, મિત્ર કહોને ત્યા શું ખાશો?
ગમશે ના પળવાર, તમારો મમત હવે મારો (૨)
અહા! સંસાર અતી પ્યારો (૨)

વૈરાગી–ફળફુલ જંગલમાં ઘણા, તે જમશુ સુખકાર,
પશુ પક્ષી માત્રો ગણી, જૈ વસવુ તે ઠાર.
ભજન કરીશુ ભવતારકનું, ધ્યાન ધરીશુ દુ:ખ હારકનુ.
મોહ લોભ સૌ તજી, ભક્તિનો બાધીશુ ભારો (૨)
અરે! સંસાર અતિ ખારો (૨)

સંસારી–રહિ સંસારે રામ ભજોને ભગવા કાઢી ભેખ તજોને,
આ છેવટની અરજ, અમારી ધ્યાન વિષે ધારો (૨)
અહા! સંસાર અતી પ્યારો (૨)

વૈરાગી–સંસારે રહિને નહિ, માયા મોહ તજાય;
જંજાળી જીવડા થકી, ના ભગવાન ભજાય,
માફ કરો મુજને મમ બંધુ, નથી સાર છે ખોટુ સંધુ,
જગનાયક જપવાજ, અમોએ જોગ ગણ્યો પ્યારો (૨)
અરે! સંસાર અતી ખારો (૨)

સંસારી–ધન્ય! તમારો અચળ ટેક છે, ભમે નહિ એવોજ ભેખછે,
સુખે સિધાવો મિત્ર કરોને, સફળજ જન્મારો (૨)
અહા! સંસાર અતી પ્યારો (૨)

વફા પર જફા !

—ગઝલ—

સનમ ત્હારી જુદાઈમાં જળુ છુ હુ મરૂં છું હુ !
તને તેની નથી પરવા કદમબોસી કરૂં છુ હુ !
વિરહના તાપમા ત્રફડુ છતા કા જાય તરસાવી ?
કદમબોસી અમારી કે અરેરે ! કામ ના આવી !
પુજારી હુ પડુ પાયે દયા દેવી ન તુ લાવે !
અમારી બદગી બીલકુલ નજરમા હાય ના આવે !
ખુદાની બદગી કરતાં' ખુદા બેહિસ્ત બક્ષે છે !
નગુણી નાર છે તું તો અગર શયતાન પક્ષે છે ?
અરે ! ના થા અભિમાની ખુદાને એ નહિ ગમશે !
પ્રભૂ પ્રેમી પરે રાજી તુમાખી આખિરે નમશે !
અયે દિલબર દિવાનો હુ બન્યો છુ પ્રેમમા ત્હારા !
રહમ કર તુ! રહમ કર તુ! સુખન આ સાભળી મ્હારા !
નથી! દૌલત તણી પરવા ! નથી ગુલઝાર વણ ગમતુ !
હૃદય દિલદારના દીદારના દર્શન વિષે ભમતુ !
હવે તરસાવ ના પ્યારી હવાલે જીવ હુ આપુ !
કહે તો તીવ્ર તલવારે સનમ મુજ શીશ હુ કાપુ !
પિવાડયો જામ મ્હોબતનો હવે પ્યારી પચાવા દે !
સનમ મસ્તાન મનડાને મઝા મોજો મચાવા દે !
સનમ ત્હારી જુદાઈમા અમારી જીદગી ખારી !
સનમ ત્હારી જુદાઈમા અમારી મ્હોતની વારી !

સનમ જે ન્હાય આપણને છતા તેને નહિ ચહિયે !
અરે ! ઇન્સાફની રાહે સદા ત્હેના થઈ રહિયે !
સફા થૈ ઇશ્ક વ્યાપારે નફાનુ નામ ના જોયું !
"વફા પર ના જફા કર તુ" ખફા થાતા બધું ખોયું !
પ્રથમ જો પ્રેમ આપો' તો દઇને લૂટશો ના ! ના !
મગરમરજી તમારી તો અવલથી આપશો ના ! ના !
અરે ! એ પ્રેમ તૂટ્યાથી જીગર બસ તૂટશે ત્હેનું !
જહાથી તે થશે બાતલ ઝવાહિર ખૂટશે ત્હેનું !
રમત ના પાલવે એવી અરે ! હાસ્ય ના કરવુ !
સનમ ભયભિન એ સૉદો સદા એ રાહથી ડરવુ !
અમી તુજ આખમા રાખી ભ્રમરને ભેટવા દેને !
અધર પર મધ રહેલું તે લબોથી ચુસવા દેને !
દુ:ખી આ જીદગી મ્હારી સુખી ત્હેને થવા દેને !
સનમ બેહાલ દર્દીને દવા દેને દવા દેને !
સનમ તુ બોલ બોલે તે સુખન છે શાસ્રના મ્હારે !
ચતુરા હુ બનુ ચેલો ગુરૂ પદ તુ ભલે ધારે !
દિવાનો છો કહે લોકો નથી પરવા મ્હને ત્હેની !
ઉદાસી આશરે આવ્યો ઉડાવી દેજ બેચેની !
હવે તો હદ થઈ હાયે ! હઠીલી હઠ ધરી ખોશે !
કજા મ્હારી થશે એથી ભરીને પેટ તુ રોશે !
પછી અફસોસ તુ કરશે નહિ આશક મળે આ'વે !
સનમ તુ ભોગવી લેને ભલો સસારનો લ્હાવો !

યોગી કે, ઢોંગી.

—ગઝલ—

જલાવી દે! જલાવી દે! અયે યોગી! જટા ત્હારી,
અરે! સંસાર છોડયો છે છતાં માયા અતી પ્યારી.
પિતા માતા તજ્યા છોરૂ નિસાસા નાખતી નારી,
સગાં સ્નેહી તજી દીધા અહા! ભગવા તને ધારી.
કમાવુ ના ગમ્યુ ત્યારે બની બાવા તમે બેઠા,
પડયા સંસારને માથે કપટ પડદા વિષે પેઠા.
શરીરે ભસ્મ ચોળી છે ભલા લોકો ભમાવાને,
અહાહા! સ્કંધ ઝોળી છે ખરેખર! જર જમાવાને.
બતાવો મંત્ર ને જાદુ ચમત્કારે તમે પૂરા;
ઉપાધિ એ તમારે શી? કપટ છળમાં રહો શૂરા.
ભગાવો ઘર તમે કૈના અરે! બુદ્ધિ બગાડો છો,
ઘલાવો વ્હેમ કો' ઘરમાં ભમાવી ભૂત કાઢો છો.
અહા! અલમસ્ત છે કાયા! હરામી કાં થઈ બેઠા?
જગતને ધુતવાનો શું તમે ધંધો લઇ બેઠા?
ભમીને ભીખ માગો છો ઉદર એથી ભરો યોગી!
ગયા છે હાથ શું ભાગી? અરે! ધંધો કરો યોગી!
અયે ખાકી! અયે ખાકી! કરી લે ખાકથી યારી,
જલાવી ખાક કર માયા પછી એ અંગ લે ધારી.
પડે ના પાસ માયાનો તહાં કર વાસ હે સાધુ!
અલખ ધુનમાં રહે રાચી તજી સૌ આશ હે સાધુ!

બેવડા મંડળીના મેનેજરની આમંત્રણ પત્રિકા !

—ગઝલ-સોરઠી—

મિજલસ અમારી આજ છે મૉજો ઉડાવા આવજો !
રે ! બેવડાની બાટલી, દમભર રહડાવા આવજો !

છે શુદ્ધ જળ એ ફળ તણું,
હા ! પાક પાણી આપણું,
બસ એજ ગંગાજળ ગણું,
તે ગટગટાવા આવજો !

દોષિત દિવાનાઓ ગણે,
નાદાન તે નિંદા કરે,
બસ બેવકુફી વાપરે,
ભર જામ પીવા આવજો !

લહઝત શરાબે જે રહી,
પીનાર તો જાણે સહી,
અજાણુ તે જાણે નહિ,
ગમ્મત જમાવા આવજો !

અમૃત અમારૂં એજ છે,
પકવાન પ્યારૂ એજ છે,
બસ સ્વર્ગ બારૂ એજ છે,
એ લાભ લેવા આવજો

પઈશુ અને પીશુ અહા !
મસ્તાન તો બનશું અહા !
મનથી મઝા કરશુ અહા !
ગુલતાન થાવા આવજો !
મુફ્લેસ થૈશું બે ધડક,
છો આવતા દુઃખના ખડક,
પણ બેવડો પીશું કડક,
સૌ પાપ ધોવા આવજો !
રે ! આવજો ! રે ! આવજો !
દિલજાન દોસ્તો લાવજો,
આવી સભા શોભાવજો,
આનંદ કરવા આવજો !
મિજલસ અમારી આજ છે, મૉજો ઉડાવા આવજો !
રે ! બેવડાની બાટલી, સ્નેહે ચ્હડાવા આવજો !

"બળી એ નોકરી કરવી"

ગઝલ—(કવ્વાલી.)

કદર જ્યા થાય ના કૈં એ, બળી એ નોકરી કરવી,
પુરા પરતંત્ર જ્યા થઇએ, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર
સગુ વ્હાલું તજી દીધું, ગમન પરદેશમા કીધુ;
છતા ના સુખ પય પીધું, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર

કરી નિજ શેઠની સેવા, જપ્યા ના લેશ જગદેવા,
રહ્યા જેવા હતા તેવા, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
મળે દશ બાર કે પદર, વીશીનુ ખર્ચ પણ અદર;
રખડવુ કોટ ને બદર, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
હશે જે શેઠના સાળા, નહિ કૈ કામ કરનારા,
મફ્તનો માલ ખાનારા, બળી એ નો રી કરવી ! કદર.
ખુશામત શેઠની કરતા સલામો દર કદમ ભરતા,
બનીને બેફીકર ફરતા બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
ઝપાટામા જમી લઇએ, નિયમસર નોકરી જઇએ
છતા ઠપકો અતી ખઇએ બળી એ નોકરી કરવી ! કદર
મળે ના પેટને પુરતુ, હૃદય તેથી રહે ઝુરતુ,
અરે ! એ ચાકરી તજ તુ, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર
રજા ના કો સ્થળે જાવા, હુકારા શેઠના ખાવા,
ભલે એથી બનો બાવા, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર
મળે ફુરસદ નહિ જરીએ, કઠણ થૈ કામ સૌ કરીએ,
છતા ના આપદા હરીએ, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર
ધરમ કે, ધ્યાન ના થાયે, દિવસ સૌ કામમા જાયે
છતા જો શેઠ ના ચાહે, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
ચિવટથી ચાકરી ચ્હડીએ, પરાધિન પિજરે પડીએ;
છતા જો રોદણા રડીએ, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
થયા પરતત્ર તન તોડી, જુવાની ઝેરમા જોડી,
છતાં ના પાસ રહી કોડી, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર

મળે સર્વિસ સરકારી, અગર કો' રાજ્ય દરબારી;
  ખુશામતની બધે સ્વારી, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
અધીકારી કઈ એવા, વસીલાની કરે સેવા,
  ખુશામતના જમે મેવા, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.
ખુશામતખોર જન જ્યા છે, સુખો 'શકર' બધા ત્યા છે,
  કદર તો કામની ક્યા છે, બળી એ નોકરી કરવી ! કદર.

"પત્નિ પ્રેમ પરિક્ષા !"

—ભુજંગી તથા ગઝલ—

અહો ! નાથ આજે દિસો કા ઉદાસી
અરે ! આનને શોક છાયા પ્રકાશી,
વિનતી કરે આપને દીન દારા,
કહો સત્ય સ્વામી પ્રભુ પ્રાણુ મ્હારા.
પધારો ગૃહે સાઝના શાન્ત પેખૂ,
સદા નાથ આનદમા મૂખ દેખૂ,
નથી આજ આનદ કે, શાન્તિ પ્યારા,
કહો સત્ય સ્વામી પ્રભુ પ્રાણુ મ્હારા.
નથા ચેન ચિત્તે નડી કે ઉપાધી ?
વદો સત્ય વ્હાલા થયો કૈક વ્યાધી ?
દુ:ખી દેખતા છે દુઃખી આપ દારા,
કહો સત્ય સ્વામી પ્રભુ પ્રાણુ મ્હારા.

ઉમંગે વધાવા મુકી કામ આવી,
પિયો નાથ પાણી ભરી પાત્ર લાવી;
પતિ ચર્ણ ચાંપુ વહો ચક્ષૂ તારા !
કહો સત્ય સ્વામી પ્રભુ પ્રાણ મ્હારા.

*　　*　　*

પ્રિયા શાન્ત થા ! શું ત્હને કષ્ટ કે વું ?
ટળે કષ્ટ તુ થી નથી હાય એવુ;
નથી વ્યાધી કે છે ઉપાધી અકારી,
કહી ના વૃથા દૂભવુ પ્રાણ પ્યારી.
ટળે કષ્ટ કે'વા થકી ના કદાપિ.
સુણી હાય! શાણી રહે શોક વ્યાપી
થવાનુ હશે તે થશે એમ ધારી,
કહી ના વૃથા દૂભવુ પ્રાણ પ્યારી

*　　*　　*

ભલે કષ્ટ એવુ હશે તો સહીશુ,
પતિના દુઃખે દુઃખિયા હા રહીશુ;
સુણી શબ્દ સ્વામી ! વહે અશ્રુધારા,
કહો સત્ય સ્વામી પ્રભુ પ્રાણ પ્યારા
કદી કષ્ટ ટાળી શકાયે ન પ્યારા,
છતા દૈ દિલાસો શકુ નાથ મ્હારા,
અરે ! અશ્રુ સાટે દઇ રક્ત ધારા,
કહો સત્ય સ્વામી પ્રભુ પ્રાણ મ્હારા.

*　　*　　*

અતી હુક રહારી હવે હુ જણાવુ,
કથા કષ્ટની રે! સલૂણી સુણાવુ,
દિલાસો નહિ તો ભલે દોષ દેજે,
દુઃખી થાય તો કથને કાજ સ્હેજે.
કુસગે ચઢીને કર્યો હાય! સટ્ટો,
અરે! આબરૂને લગાડયો જ બટ્ટો,
હતી શેઠની ઉઘરાણી જ આવી,
અરે! હાય! સટ્ટા વિષે સૌ ગુમાવી.
હતા બારસો રૂપિયા મુજ પાસે,
ગયા હાય! હાર્યો હવે કેમ થાશે?
નથી બાર તો બારસો કયાંથી લાવુ?
અરે! હાય સુઝયું મ્હને કેમ આ'વું?
અરે! હાથે કરીને મ્હે લગાવી પેટમા પાળી!
કુહાડીથી અરે! કાપી હતી જે બેસવા ડાળી!
અહા! ફળફૂલ દેનારા બગીચાને દિધો બાળી!
અરેરે!! આવતી રોજી પ્રિય સટ્ટા કરી ટાળી!
ખબર જો શેઠને પડશે કદી ના માફ-તે કરશે!
ખરા ખોટા તણો ખતે અરે! ઇન્સાફ-તે કરશે!
કર્યો સટ્ટો અરે! મ્હે તે સુણીને કોપ તે કરશે!
કરાવે કેદ તે મુજને દયા દિલમા નહિ ધરશે?

*　　*　　*　　*

કથા આ કષ્ટની સુણતાં કલેજુ કથ ફાટે છે!
ઘરેણાં ને વળી પલ્લુ પછી તે કોણ માટે છે?
મુકી ગીરો અગર વેચી અનામત શેઠની આપો!
કરો ના નાથ કૈં ચિંતા કથીલુ કષ્ટ આ આપો!

* * * *

ઘરેણા ના ગીરો મૂકુ પિયરથી તુ પ્રિયા લાવી!
નથી પલ્લા પરે સત્તા થવાનુ તે થશે ભાવી!
કરૂં કંગાલ ના તુજને સુખેથી કેહને સેવુ!
જવા દે વાત એ વ્હાલી કરૂ ના કામ હુ એવુ!

* * * *

વદો શુ નાથ આ વાણી? પરાયુ કા તમે જાણો?
પિયરની શુ હવે સત્તા? પતિ તકરાર કા તાણો?
અપાયું દાન કન્યાને પિતાનો ના પછી દાવો,
ઘરેણાને મુકી ગીરો રૂપૈયા રોકડા લાવો.
ભિખારી હા! ભલે થૈશુ તજીશુ ટેક-ના પ્યારા!
મજૂરી અન્યની કરતા ડગીશુ છેક-ના પ્યારા!
ગણો ભરથાર ભામાના હૃદય શુ એક-ના પ્યારા!
તમારો ને અમારો તે નવો છે નેક-ના પ્યારા!
કદાપી કષ્ટ જો પડશે સહીશુ-કથના માટે!
અરે! વેરાન જંગલમા રહીશુ-કથના માટે!
ભલે આ દેહને વેચો! કહીશુ-કથના માટે!
અરે! અપવાસ જો પડશે ચહીશુ-કથના માટે!

પતિકાજ તારામતી કષ્ટ પામી,
હરિશ્ચંદ્ર જેવો હતો શીર સ્વામી;
બની અન્ય દાસી પતિ રૂણ વાળ્યુ,
મહા કષ્ટ સ્વામી તણુ સઘ ટાળ્યું.
સતી અન્ય કૈએ કરી સ્વામી ભક્તિ,
મહા માન પામી મળી સદ્ય મુક્તિ,
સતી કૈ બળી ભસ્મ થૈ નાથ સાથે,
પતિ ભક્તિ એ'વી હણ્યા પ્રાણ હાથે.
અરે ! અલ્પજ્ઞાની કરી શું શકું હુ ?
છતા આપને નિજ આત્મા ગણુ હુ,
વૃથા વાદ મેલી ઘરેણા વટાવો,
અહા ! રોકડા રૂપિયા નાથ લાવો.
નથી યોગ્ય હુ આપને શીખ દેવા,
છતા થાય ઈચ્છા અરે ! કૈક કે'વા,
ક્ષમા આપની હે કૃપાનાથ ! માગુ,
પછી શબ્દ બે નમ્રતા ધારી ભાખુ.
મળે મ્હેનત તણી રોજી ખુશીથી નાથ તે ખાવી,
અવરની ના કરો ઈચ્છા ! વૃથા હા ! લોભ વરસાવી,
હરામી માલ મેળવવા કરે છે યત્ન જે સ્વામી,
ગુમાવે ગાંઠનુ નાણુ અતીશે કષ્ટ તે પામી
હવે અફસોસને છોડી સલુણા શ્યામ છો શાણા,
કહ્યો તે યત્ન અજમાવી ભરોને શેઠનાં નાણાં;

નહિ શંકા ધરો કાંઈ નથી કે પારકું પ્યારા !
અરે ! આ દેહ છે અર્પણ સદા શિરછત્ર છો મ્હારા !

*　　*　　*

પ્રતિમા પ્રેમની મ્હારી ભલી આ શીખ ત્હેં દીધી,
કસોટી પ્રેમની આજે અહાહા ! પુર્ણ મ્હેં કીધી !
તરૂણી મ્હેં તને તાવી ટકી તું તાપની પાસે,
અહાહા ! ધન્ય છે ભામા ! પતિ ભક્તિ ભલી ભાસે
નથી સટ્ટો કર્યો મ્હેં તો ગુમાવ્યુ છે નહિ નાણું,
પરિક્ષા પ્રેમની જોવા ત્રિયા મ્હેં મેળવ્યુ ટાણું,
નથી એવી સકળ નારી ઘરેણું ગાઠનુ આપે,
સમય કળિયૂગનો છે આ હૃદયમા સ્વાર્થને છાપે.

*　　*　　*

કરે સૌ તે અમે કીધુ પરીક્ષા શુ ત્હમે લીધી ?
કસોટી એ નહિ પ્યારા ! અહા ! હાસી ત્હમે કીધી !
ભરીને ઝેરની પ્યાલી ધરો જો નાથ તો લઇએ,
હૃદયમા નાથને લાવી ખુશીથી ઝેર પી–જઇએ !
સમય કળિયૂગનો છે આ હૃદયમા સ્વાર્થને છાપે

હવે નાથ મ્હારા પધારો રસોડે,
જમાડુ રસોઇ અહા ! આજ કોડે,
ફરી ના કરો આ પ્રમાણેજ હાસી,
દુભાયે અતી આપની નાથ દાસી.

*　　*　　*

અહા ! પ્રાણપ્યારી થયો ખેલ પૂરો,
જુગારી તણો છેજ અન્જામ બૂરો,

જુગારે જીવી તુ પાતને હરાવી,
પતિ ભક્તિ ત્હેં આજ પૂરી જણાવી.

પ્રભુ કિરતાર કરૂણાળુ કૃપા તુ હીંદ પર કરજે!
બહા સૌ હિંદવાણીમાં પાત ભકિત સદા ભરજે!
વિનંતી આ કરી મ્હે તે દયાળુ ધ્યાનમા ધરજે!
બમારા હિંદના કષ્ટો અહા! કિરતાર તુ હરજે!

મસ્તાન ફકીર!

—ગઝલ—

અરે! કો' ઝેરની ફાકી ખુદાનો લાલ લાવોને,
ફુકાવી ફેસલો લાવો મ્હને મુરદુ બનાવોને!
નથી નેકી, મગર બદી તણો અન્જામ આવ્યો છે.
જહાથી કૂચ કરવાનો જુઓ પયગામ આવ્યો છે!
અયે! કમબખ્ત નાદાની! બુરાઇ યાદ આવે છે
જીગરને ચાક કરવાને જુઓ જલ્લાદ આવે છે!
નથી ખયરાત કીધી તે ખુદાથી માગવાનો છુ.
તજીને રાહ જીન્નતનો અરે! જહન્નમ જવાનો છું!
અરે! ઇસ્લામ મજહબમાં મના છે હા! શરાબીની,
મગર તેનો બન્યો બ દો કસુર ખાના ખરાબીની!
જુગારે જર ગુમાવીને ગનીનો છું અહા આજે,
ફકીરી હાલ આ મ્હારો અરેરે! પેટને કાજે!

ભરીને જામ પીતાં હુ ખુદાઇ શાહને ભુલ્યો;
નતીજો આ મળ્યો ત્હેનો જહાંના શાહને ભુલ્યો !
તજી મસજીદ હુ હરદમ જતોતો’ હાય! મયખાને !
ખુદાની બંદગી કરવા ભુલાવ્યો હાય ! શયતાને !
ભુલી ઇન્સાનનો દાવો બન્યો હયવાન હુ હાયે !
નશા ને નાચ મુજરામા રહ્યો ગુલતાન હું હાયે !
ગુલોના બાગને છોડી ગટરની છે હવા લીધી,
ખુદાના નૂરને છોડી શરાબી જામ મ્હે પીધી !
બિરાદર કોઈ આવોને ડુબૂ છુ હુ બચાવોને !
કદમ પર સર ઝુકાવુ છુ અદલ રસ્તો બતાવોને !

*   *   *   *

“ ભલાઇ કર અયે આદમ ! રહે આ દમ જહાં સુધી, ”
ખુદાનુ નામ લે હરદમ રહે હર દમ જહા સુધી !

પરીક્ષા વિના નકામું !

—સોરઠો—

મોતીનું શુ મુલ્ય ? વાનર જ્યા ટોળે વળ્યા,
ત્હેને તો ફૂળ તુલ્ય, ફોડીને ફેકી દિયે !
ગમાર જનને જાણુ, ગુણુવતી ગોરી મળે;
કરી ન શકે પિછાણુ, ભવ બગડે ભામા તણો !

હોય પુરૂષ વિદ્વાન, નાર મળે જો શખાણી,
આપીને અપમાન, લાજ ઘટાડે લોકમાં !
બ્હેરા આગળ ગાન, મધુર સ્વરે જન કો' કરે,
સ્હડે ન ત્હેને તાન, વૃથા દુ:ખાવે કઠને !
દુનિયાનો દેખાવ, અધાને શુ કામનો ?
પડે નકામી સાવ, અધા આગળ આરસી ! '
ઊત્તમ હીરો એક, જડે કદી કુભાગ્યને,
કાચ ગણીને છેક, બાધે ગર્ધવના ગળે !
ગાંડાને જો જ્ઞાન, ગુણવતો દેવા જશે,
શું પામે સન્માન ? માન ભગ તે થાય છે !
મધુર કાવ્ય રસદાર, રસિક વિના શુ કામનુ ?
ગુણ સમજે ન ગમાર, ભવાઇમા મનડું ભમે !
પતિવ્રત કેરો પથ, પાતર શુ જાણી શકે ?
અતિ અબળાનો કથ, પ્રેમ કદી ન પીછાણશે !
એમ પરીક્ષા વીણ, મોઘું પણ શુ કામનુ ?
કે અક્કલના હીણ, લાભ ગુમાવે લક્ષનો !

ચાલુ જમાનાનો "સુધારો"!

—ગઝલ—

જમાનો વહિ ગયો જૂનો, અરે ! ફેશન વિના સૂનો,
અમોને શૅાખ પ્યારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !
ગમે ના પાઘડી જરીયે, શિરે ટોપી ધરી ફરીયે;
જુનો ધારો અકારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !
વિના દર્દે ધર્યાં ચસમો, ભલે આંખે પડે વસમો,
સુનેરી ફ્રેમ વાળો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !
ભલે ઘરમા નથી ખાવા, ભલે બાપા બને બાવા,
નવિન પોષાક પ્યારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !
ગમે ના જ્ઞાનના પોથા, નકામા એ બધા થોથા,
સરસ શૃંગાર પ્યારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે!
નથી કિરતાર જેવુ કૈં, ભૂલી ભટકી મરે છે કૈં,
બેવકુફ વણુ એ વિચારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !
પુરાણો શાસ્ત્ર છે ખોટા, નકામાં ખાય સૌ ગોથાં,
ધરમ ખાલી ધખારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !
પુજા ને સ્નાન સંધ્યાનુ, વળી પરમાર્થ કરવાનુ,
નકામો એ કૂટારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !
ગમે ના ઘર મહી ખાવુ, સદા હૅાટલ વિષે જાવુ,
તહાનો સ્વાદ સારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !

ગમે તે જ્ઞાતિનુ ખાવુ, અરે ! એ હું જુઠુ કેવુ ?
ખરે ખોટા વિચારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !
ફરીશુ ફાંકડા ફક્કડ, અભીમાને અતી અક્કડ;
વિનયનો તો ઉધારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !
ચ્હડાવી બૂટ ને મોજા, ફરીશું બાગ વાડીમા,
ભજન ખાલી લવારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !
મરાવી રૉફ બૈરીને, જશુ નાટક તમાસામા;
સુધારાનો વધારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !
અહાહા ! બ્રાન્ડી ને બીડી, અમારી સ્વર્ગની સીડી,
પ્રિયે ના તે ગમારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !
અનીતિમા મઝા જેવી, નીતિમા ના મળે એવી;
કહે કો ' એ કુધારો છે ! અમારો એ 'સુધારો' છે !
પિતા માતા તણે તાબે, રહેવુ એ કહ્યુ કોણે ?
પ્રિયાના પ્રેમ પ્યારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !
અમે તો પ્યારમા ઘેલા, ચતુરાના બન્યા ચેલા,
ગુરૂજી એ અમારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !
ગરીબો છેક છે હલકા, નથી મિત્રો થવા જેવા;
અમારો રાહ ન્યારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !
તમોને જે કહી વાતો, સુધારા જુજ છે એ તો;
હજુ બીજા હજારો છે, અમારો એ 'સુધારો' છે !
કહે 'શંકર' તમો જેવા, અરે ! દુનિયા ડુબાવાના;
અમારો જે કુધારો છે ! તમારો તે 'સુધારો' છે !

"યુવાની શું ગઈ ચાલી?"

—ગઝલ—

હતી તુ નાર નખરાલી, હતી મદમસ્ત મતવાલી,
હવે છે હુસ્ન વણુ ખાલી "યુવાની શું ગઈ ચાલી?"
અરે! ના ચસ્મ છે કાળી ગઈ ક્યા ગાલની લાલી?
બુઢાપાની પીંધી પ્યાલી "યુવાની શુ ગઈ ચાલી?"
હતી હા! તુ મનોહારી લટકતી ચાલ ક્યા ત્હારી?
અરે! કર જ્યેષ્ટીકા ઝાલી 'યુવાની શું ગઈ ચાલી?"
બદનનો જોસ ક્યા ત્હારો? હૃદયનો રોષ ક્યા ત્હારો?
તુમાખી તૉર ક્યા ત્હારો? "યુવાની શુ ગઈ ચાલી?"
સફેદી શિર પરે ભાળી ગઈ ક્યા જુલ્ફીં એ કાળી?
ગરૂરી કેમ ત્હે ગાળી? "યુવાની શુ ગઈ ચાલી?"
પડ્યા છે ગાલમાં ખાડા કળી સમ દત ક્યા ત્હારા?
ગયા ક્યા ચેન ને ચાળા "યુવાની શું ગઈ ચાલી?"
પ્રફુલિત પુષ્પ બે ઉરના કહે તે કેમ કરમાયા?
જરા ને જોઇ શરમાયા "યુવાની શું ગઈ ચાલી?"
બદનમાં ખૂનના બીદુ સુકાયો રક્તનો સીંધુ,
ગુમાવ્યું ક્યા કહે સઘુ "યુવાની શું ગઈ ચાલી?"
થયું છે ગાત્ર સૌ ગદુ ઘટી ગરમી પડયુ ઠડુ,
વળી વ્યવહારમા મદુ 'યુવાની શુ ગઈ ચાલી?"

"યુવાની' ક્યાં ગુમાવી ત્હેં ? વિષય જ્વાળા સમાવી ત્હેં;
જુદી બાજી જમાવી ત્હેં "યુવાની શું ગઈ ચાલી ?"
"યુવાની" એ ગઇ ત્હારી હવે તો મ્હોતની વારી;
પ્રભુની ભક્તિ કર પ્યારી "યુવાની શુ ગઈ ચાલી ?"

એ નિશ્ચય નર્કે જશે.

—સોરઠા—

બાપ થઇને આપ, વિક્રય કન્યાનો કરે,
બાપ નહિ પણ સાપ, 'એ નિશ્ચય નર્કે જશે"

× × ×

પોતે મારે મૅાજ, માત પિતા ભૂખે મરે,
જનમ્યા પેટે બોજ, "એ નિશ્ચય નર્કે જશે"

× × ×

કરે અન્યથી પ્યાર, પતિવ્રત જો પાળે નહિ,
વ્હાલો છે વ્યભિચાર. "એ નિશ્ચય નર્કે જશે."

× × ×

ઘેર સલૂણી નાર, રાંડોમા રખડયા કરે;
ધીઃક ધર્યો અવતાર, "એ નિશ્ચય નર્કે જશે."

× × ×

પતિ પત્નિનો પ્રેમ, વ્હેમ ઘલાવી તોડતા;
હૃદય વિષે ના રે'મ, "એ નિશ્ચય નર્કે જશે"

× × ×

જુઠાણાનુ જોર, સત્ય નહિ સ્વપ્ના વિષે,
છે ઇશ્વરના ચોર, "એ નિશ્ચય નર્કે જશે"

× × ×

આપીને વિશ્વાસ, નાશ કરે છે આશનો,
લે કૈના નિશ્વાસ, 'એ નિશ્ચય નર્કે જશે."

× × ×

પરધન પરનો માલ, ચોર બનીને ચોરતા,
નહિ થાવાના ન્યાલ, "એ નિશ્ચય નર્કે જશે."

× × ×

ખાય શેઠનો માલ, હલાલ ના હેતે કરે,
હરામ ચાલે ચાલ, "એ નિશ્ચય નર્કે જશે."

× × ×

ઉપકારે અપકાર. અવસર આવે આપતા,
કરે ભૂમિને ભાર, "એ નિશ્ચય નર્કે જશે"

× × ×

રાજા થઇને આપ, રૈયતને રજાડતા,
પડે પ્રજાના શ્રાપ, "એ નિશ્ચય નર્કે જશે."

× × ×

ગુરૂ અગર થઈ દેવ, દુર્ગુણમા ડૂબી મરે,
વૃથા કરાવે સેવ, "એ નિશ્ચય નર્કે જશે."

× × ×

ગરીબ કેરી હાય ! આંતરડી કકળાવશે;
જડામૂળથી જાય, "એ નિશ્ચય નર્કે જશે"

× × ×

પરનીંદા કરનાર, ચાડી ચુગલી જે કરે,
ના કો' દી–તરનાર, "એ નિશ્ચય નર્કે જશે."

× × ×

કરે બરોબર ભાવ, ઓછું આપે તોલમા.
કો' કરશે અટકાવ, "એ નિશ્ચય નર્કે જશે."

× × ×

ભરે બરોબર હાથ, તસુ ઘટાડે ફાડતા,
જુએ જગતનો નાથ, 'એ નિશ્ચય નર્કે જશે."

× × ×

યોગ અને સન્યાસ, જગ ધૂતી ખાવા ધરે,
મન માયાની પાસ, "એ નિશ્ચય નર્કે જશે"

× × ×

ખોટી પૂરે શાખ, લાચ લઇ રાજી થતા,
અંતે રહેશે રાખ, "એ નિશ્ચય નર્કે જશે"

× × ×

અધીકારનુ જોર, જુલ્મ કરી અજમાવતા,
બને ન્યાયના ચોર, "એ નિશ્ચય નર્કે જશે"

× × ×

એમ હજારો લાખ, પાપ વસાવી પરવરે,
છે ઇશ્વરનો શાખ, "એ નિશ્ચય નર્કે જશે"

"ઝખ મારવા!"

ગઝલ—(હરિગીતમાં પણ ગવાશે.)

જો ઇશને સમરે નહિ, જનમ્યો વૃથા 'ઝખ મારવા,'
પરમાર્થને પોષ્યો નહિ, જીવ્યો જગે 'ઝખ મારવા'! જો
ખાધું પીધું હા! ખતથી, જાડા થયા પાડા સમા,
પર પીડને પોષ્યો નહિ, જાડા થયા 'ઝખ મારવા'! જો.
મૉજો હજારો મારતા, ગાડી અને ઘોડે ચડી,
સત્કર્મ કૈ કીધું નહિ, મૉજો કરે 'ઝખ મારવા'! જો.
રાજા થયા કૈ દેશના, પીડા પ્રજાને આપતા,
રૈયત સદા રડતી રહે, રાજા થયા 'ઝખ મારવા'! જો.
સુખ મેળવે રૈયત સદા, ના રાજ્યને રહેતી વફા,
ટંટો બખેડા જો કરે, રહે રાજ્યમા 'ઝખ મારવા'! જો
બાવા અને યોગી બની, માયા મૂકી ના વેગળી.
ઢોંગી થઈ જગ ધૂતવા બાવા બને 'ઝખ મારવા'! જો
વિદ્યા ભણી કૈ કૈ શીખ્યા, પંડિતને જ્ઞાની બન્યા.
ના જ્ઞાન આપ્યું અવરને, જ્ઞાની થયા 'ઝખ મારવા'! જો.
નખરા કરે છે નવ નવા, નિજ નાથને સતાપતી,
સતોષતી ના સ્વામીને નખરા કરે 'ઝખ મારવા'! જો
બહુ કષ્ટથી ઉછેરીને, ડાહ્યા બનાવ્યા દિકરા,
માબાપને માને નહિ, પેટે પડ્યા 'ઝખ મારવા'! જો
જો પુરતુ આપે નહિ, જાલિમ જૂલમથી કામ લે,
એ શેઠીયા કે શઠ છે, જૂલ્મો કરે 'ઝખ મારવા'! જો

ખાઇ નિમક નિજ શેઠનું, હલાલ ના હેતે કર્યું,
એ ચાકરો કે ચોરટા, ખાતા નિમક 'ઝખ મારવા'! જો.
વાણી ઉચારી 'શકરે' સર, નાઇટ ને જે–પી થયા;
જો દેશ સેવા નહિ કરી, જે–પી થયા 'ઝખ મારવા'! જો.

કુંદન અને કુસુમમાં શું છે!

—ગઝલ—

કથાઓ કે હશે વાચી નવિન નાટક નિહાળ્યા કે,
તથાપી તત્વ એ સૌનુ અહા! કુંદન કુસુમે છે!
સુતાનુ દ્રવ્ય લેનારા કસાઇનુ કામ કરનારા,
બની બાપા રગડનારા અહા! કુંદન કુસુમે છે!
સુતાને સ્નેહથી પાળે પછી ભવ તેહનો બાળે,
હરામી દ્રવ્ય હરનારા અહા! કુંદન કુસુમે છે!
સુધારો ઘર વિષે ઘાલે કુધારે આંધળા ચાલે;
બની ફટકેલ ફરનારા અહા! કુંદન કુસુમે છે!
ચિરૂટ ચ્હા બ્રૅન્ડિ ને બીડી ગણે છે સ્વર્ગની સીડી;
અભક્ષા ભક્ષ કરનારા અહા! કુંદન કુસુમે છે!
પ્રસાદો રાય થઇ ભેળા કરે બબ્બા તણા મેળા;
વળે શુ દેશની વેળા! અહા! કુંદન કુસુમે છે!
પિતા માતા ગણે ઘેલા ચતુરાના બને ચેલા;
પુરાણો પથ તજનારા અહા! કુંદન કુસુમે છે!

બનાવે બેરીને લેડી જણાયે ઝાંખતાં ઢેડી;
જીવનમાં ઝેર દે રેડી અહા! કુદન કુસુમે છે!
ગમન ગુણિકા ગૃહે કરતા ધુમાડો દ્રવ્યનો કરતા,
મદીરાથી ઉદર ભરતા અહા! કુદન કુસુમે છે!
રહે આધિન નિજ દારા ઝરાવે પ્રેમની ધારા,
તથાપી તુર્ત તજનારા અહા! કુદન કુસુમે છે!
ધરે પોષાક પરદેશી બને છે જાંગલા વેષી;
ફરે સાઇકલ પરે બેસી અહા! કુદન કુસુમે છે!
ભણેલી આર્યની બાળા કરે ચસકેલ સમ ચાળા,
ગણે ના પુર્વના ધારા અહા! કુદન કુસુમે છે!
તજે ગુણિયલ પતિ પળમા પડે વ્યભિચારના છળમા;
કુધારો ઘાલતી ઘરમા અહા! કુદન કુસુમે છે!
ફસે ફૅશન તણા ફદે ચ્હડે છટકેલના છદે,
પુરાણી રીતને નીંદે અહા! કુદન કુસુમે છે!
પુનર્લગ્નો કરે કોડે બીજો મૂકી ત્રીજો જોડે,
પતિવૃત ધર્મને તોડે અહા! કુદન કુસુમે છે!
મળી જ્યા ડીગરી બી એ પતિથી લેશ ના બ્હીએ,
મદીરા પ્રેમથી પીએ અહા! કુદન કુસુમે છે!
અવર નર ને અવર નારી પરસ્પર આપતા તાળી,
ઘુઘટ ને લાજ સૌ ટાળી અહા! કુદન કુસુમે છે!
નહિ ઘર કામ કરનારી નણુદ સાસુથી લડનારી;
મિટીંગોમા રખડનારી અહા! કુદન કુસુમે છે!

× × × ×

અહા ! કુંદન કુસુમે તો નીતિના પાત્ર પણ ન્યાળ્યાં,
સુવિધાનેજ શોભાવી કુધારો કાપતા ભાળ્યાં
પતિવ્રત ધર્મ ધરનારી પતિને દેવ ગણનારી,
અહા ! કુંદન કુસુમ નારી, શિખામણ આપતી સારી.
અરે ! ઓ જગતના લોકો ? તમે કુંદન કુસુમ વાંચો,
કથા અદ્ભુત અવલોકો સમય કે એ વિષે રોકો !

વધુ માટે
" કુંદન અને કુસુમ " ના ભાગો વાંચો '

પોષ્ટ ન-૨

નવિન કાવ્યો.

કર્કશાનો કંથ!

—ગઝલ—

પુરાણું પાપ જો જાગે, મળે છે કર્કશા નારી;
અકારી જીંદગી લાગે, ખરેખર! ખારથી ખારી. પુરાણું.
ઉદય થાયે અરૂણનો કે, ઉગે ઉર કલેશ અબળાને;
તપી પોતે તપાવે છે, જીગરમા ઝખ્મ કરનારી. પુરાણું.
કુશબ્દો સાસુને ભાખે, નણંદથી સ્નેહ ના રાખે;
નીતિને નીરમાં નાંખે, પતિને પણ પજવનારી. પુરાણું.
શ્વસુરને શ્રાપ આપે છે, દિયરને દાબમાં રાખે,
ગણે ના જેઠ જેઠાણી, જરા ના લાજ ધરનારી. પુરાણુ.
ગધેડી ગર્વથી ગર્જે, બિચારાં બાળને મારે,
પડોસી સાથ લડવાને, બને વિક્રાળ વઢકારી. પુરાણુ
નિશાએ નાથને કનડે, કરે ફરિયાદ સર્વેની;
કરે શુ ? કથ કમભાગી, ફરે તલવાર બે ધારી. પુરાણુ.
કરી આખો દિવસ ધધો, ધણી આરામ ઇચ્છે ત્યા,
કલેજુ કોરતી કુગજા, વચનના બાણુ રે! મારી. પુરાણુ.
શિખામણ સ્વામિ જો દેશે, કહેશે જૈ કુવો પૂરૂ,
અગર આપો અફીણ ખાઉ, કહી ભય આપતી ભારી. પુરાણુ.

સુવા દે સ્હેજ ના સુખે, જગાડે જામિની આખી,
  પ્રભાને કથ પરવારી, જશે કે, નીંદ લેનારી. પુરાણુ.
સુખી છે કે, દુઃખી સ્વામી, નથી દરકાર હારાને,
  અરે ! એ વતરી વળગી, પતિનુ રક્ત પીનારી. પુરાણુ.
ભલે ભરથાર શિર કૂટે, "ડરે છે ભૂત ભૂંડાથી,"
  પડી તે ટેવ ના જાયે, કરીને લગ્ન ઝખ મારી. પુરાણુ.
પ્રભુ જો પત્નિ આપો તો, સગુણી સોપજો શ્યામા;
  નહિં તો નાથ ઇચ્છુ છુ, કુવારી જીંદગી સારી. પુરાણુ.

"ચમત્કારે નમસ્કાર !"

—ગઝલ—

અરે ! કળિયુગની દુનિયાં, સમજતી લેશ ના સાર;
  અબોધે ખાય અરબડીયા, ચમત્કારે નમસ્કાર !
હજારો દેવના ડેરા, સકળ પ્રેમે ન પુજાયે,
  પુજારી હોય પાખડી, ચમત્કારે નમસ્કાર !
પુજારી મત્ર જ્યા બોલે, પ્રતિમા દેવની ડોલે,
  દીધેલા દ્વાર ખોલે તો, ચમત્કારે નમસ્કાર !
ધ્વજાઓ આવતી અદ્ધર, ગણાતા દેવ તે સદ્ધર,
  તપાસી કોણુ જોનાર ! ચમત્કારે નમસ્કાર !
ભરાશે મડળી મેળા, હજારો માનતા થાશે,
  પુજારી પત્ર પાણ આપે, ચમત્કારે નમસ્કાર !

સદાચરણી ભલો સાધુ, નહિ સન્માન કૈ પામે,
"છુમતર" ભૂત કાઢે તો, ચમત્કારે નમસ્કાર!
સુપાત્રે દાન ના કરશે, અપંગો અન્ન વિણુ મરશે,
કુછ દીના થશે શીષ્યો, ચમત્કારે નમસ્કાર!
બનીને નમ્ર પૂછે તો, નહિં કો' રાહ બતલાવે;
દબાવી દમ બતાવે તો, ચમત્કારે નમસ્કાર!
ધરો પોષાક સાદો તો, મિટીંગે માન ના પામો,
વિદેશી વસ્ત્ર વળગાડે, ચમત્કારે નમસ્કાર!
વિનયથી વર્તશે વાણી, કહ્યું ના કથનુ કરશે,
પડે સોટી સપાટો તો, ચમત્કારે નમસ્કાર!
ચમત્કારે સકળ ચૂકી, અહા! વશ થાય નરનારી;
વિવેકે ના વિચારે , ચમત્કારે નમસ્કાર!

"ભૂંગળ વિનાની ભવાઇ!"

—હરિગીત છંદ—

હે! આર્યબંધુઓ તમે, જેવા તમાસા છે ઘણા,
નાટક સિનેમા સર્કસો, રાખી હંમે ના કૈ મણા,
ભાળી ભવાઈ પણ હશે, નવું કૈ નિરખવા-આવજો,
ભૂંગળ વિનાની આ ભવાઇ! ભાઇ જોવા-આવજો

× × × ×

ગૌરી પુજનનું પર્વ છે, બાળા જુઓ ટોળે મળી,
ભુંડુ પરસ્પર ભાખતી, નખરા કરે નિર્લજ વળી;

કે કૂટતી રોતી અરે ! તે સાથ રોવા–આવજો,
ભૂંગળ વિનાની આ ભવાઈ ! ભાઈ જોવા–આવજો !

× × × ×

આવો નવી વહુજી તણી, અત્રે અઘરણી આજ છે,
વાજાં વગાડી લોકને, ભેગા કરે ક્યાં લાજ છે ?
વહુને બનાવે "વાઘ" ભુડાં, ગીત ગાવા–આવજો,
ભૂંગળ વિનાની આ ભવાઈ ! ભાઈ જોવા–આવજો !

× × × ×

આ લગ્ન મંડપમાં જુઓ ! વિધી યુક્ત મંત્ર ભણાય છે,
વર વહુ વચે ખટ વર્ષના, શું લગ્ન યોગ્ય ગણાય છે ?
વર તો ઊંઘે કન્યા રડે, એ અશ્રુ લ્હોવા–આવજો,
ભૂંગળ વિનાની આ ભવાઈ ! ભાઈ જોવા–આવજો !

× × × ×

આ જાય વરઘોડો જુઓ, બુઢ્ઢા બબુચકજી તણો,
વર વર્ષ પંચોતેરના, પણ મોહ અંતરમાં ઘણો,
કન્યા વર્યા દશ વર્ષની, ફુલ પાન લેવા–આવજો,
ભૂંગળ વિનાની આ ભવાઈ ! ભાઇ જોવા–આવજો !

× × × ×

આ બારમાની ન્યાત છે, પુત્રે પિતાનું રૂણ ભર્યું,
ઘરબાર સૌ ગીરે મુકી પકવાનનું ભોજન કર્યું,
પલ્લુ ગયું પત્નિ રડે, પકવાન જમવા–આવજો,
ભૂંગળ વિનાની આ ભવાઇ ! ભાઇ જોવા–આવજો !

× × × ×

આ દીકરીના દોકડા, લેનાર (દેવી દાસ) છે,
કન્યા કુવામાં નાખવાનો, નીચ ધંધો ખાસ છે,
કન્યા દલાલી પણ કરે, તેને ખટાવા-આવજો,
ભૂંગળ વિનાની આ ભવાઇ ! ભાઇ જોવા-આવજો !

× × × ×

આવો હવે આ પોળમાં, કુળવાન સૌ કહેવાય છે,
પહેરામણીથી પરણતા, વસુ કાજ વર વેચાય છે,
બે, ચાર બૈરી લાવતા, ઇન્સાફ કરવા-આવજો,
ભૂંગળ વિનાની આ ભવાઇ ! ભાઇ જોવા-આવજો !

× × × ×

ભાઇ ભવાઇ ભાળતા, આજે અસૂર થઇ ગયું,
મળજો ફરી કો'દી હજી, જોવું ઘણું બાકી રહ્યું;
જો ઝાંખ આંખે હોય તો, ચશ્માં ખરીદી-લાવજો,
ભૂંગળ વિનાની આ ભવાઇ ! ભાઇ જોવા-આવજો !

ગઝલ !

ગઝલમાં હુ બન્યો ઘેલો !
　　ગઝલ દિલજાન ! ગાવા દે !
હજારો કામને છોડી !
　　અહા ગુલતાન ! થાવા દે !
ગઝલના હોજમા હર્ષે !
　　અહાહા ! યાર ! ન્હાવા દે !
ગઝલ રસથી ભરી પ્યાલી !
　　પીને મસ્તાન ! થાવા દે !
નથી ખાવુ નથી પીવુ !
　　મઝા બસ ! એ ઉડાવા દે !
અયે ! નિદ્રા ! જજે નાસી !
　　નશો ! એનો ચ્હડાવા દે !
નીતિ, શૃગારના કાવ્યો !
　　ગઝલમાં હા બનાવા દે !
વિષય વૈરાગ્યનો વીરા !
　　ગઝલમા રે ! બતાવા દે !
ભલે છે અન્ય રાગો પણ !
　　ગઝલમાં ગાન ! થાવા દે !
વળી વાજીત્ર તે સાથે !
　　ગઝલમા હા ! બજાવા દે !

માફી અને સલામ !

—ગઝલ—

અમારી કો' કવિતાથી, અરે ! માઠું હશે લાગ્યું,
મુરબ્બી માફ તો કરજો, વચનનું બાણુ જો વાગ્યું
કવિતાનો કસુર કે ના, કલમને કોપથી કાપો,
લખે છે લોકની નીંદા, ભલે બદલો તમે આપો.

× × × ×

વિવેકે જો વિચારો તો, કલમની પણ કસુર છે ના;
કલમ ધરનાર એ કરને, કરો શિક્ષા હવે તો હા !

× × × ×

કરે શું ? કર બિચારો એ. રહ્યો આધિન અંતરને;
કહે જે તે મુજબ કરતો, કરો બસ કેદ એ મનને.
પરાયાં છીદ્ર જોવાની. બુરી આદત-પડી એને;
પછી પોગળ પકડવાના, પુરી લહેઝત-પડી એને.

× × × ×

મહા મસ્તાન એ મન છે, કદી કબજે નહિ થાયે;
પ્રવેશે સદ્ય પાતાળે, ઉડી આકાશમા જાયે
જવા દો નામ આલિમનું, તમારૂં જોર ના ચાલે,
ગુન્હા તેનો ગણાયે ના, વિચારો ! રાસ્ત મત આલે.

× × × ×

બિરાદર હરગુજર કરજો પધારો ! આવજો પ્યારા !
જીગરનો સો સલામો છે. કબુલ તે રાખજો પ્યારા !

સમાપ્ત

મણિકાન્ત.